

Hlasovanie nohami: Kto sú víťazi a kto porazení v súťaži o ľudský kapitál v Európe

Autori:

Katarína Rimegová a Peter Sušienka

Inštitút pre stratégie a analýzy, Sekcia plánu obnovy

Úrad vlády Slovenskej republiky

SEPTEMBER 2023

Názory vyjadrené v tomto dokumente sú názormi autorov a nemusia nevyhnutne predstavovať oficiálnu pozíciu Úradu vlády Slovenskej republiky. Cieľom diskusných príspevkov ISA je podnecovať a zlepšovať odbornú a verejnú diskusiu na aktuálne témy. Dokument neprešiel jazykovou úpravou.

PodĎakovanie

Veľká vďaka je smerovaná Petrovi Goliašovi za prvotnú myšlienku pozorovať životnú úroveň cez vývoj obyvateľstva, za rady k obsahu, ako aj za významné editorské vstupy, taktiež Matejovi Tunegovi za pridanie prehľadných mapiek, ktoré dotvárajú celok a za výpočty bilaterálnych migračných stavov, a rovnako aj Matúšovi Kolesárovi a Danielovi Kolesárovi za kontrolu výpočtov, či Kristíne Gardoňovej a Jurajovi Hajkovi za pripomienky k finálnej forme dokumentu.

Zhrnutie

Vo výskume populačného vývoja vo vyspelých ekonomikách dominuje téma nízkej plodnosti a predlžovania očakávanej dĺžky života. V kontexte z toho vyplývajúcich zmien vekovej štruktúry obyvateľstva sa migrácia javí byť uznávaným riešením pri zmiernovaní negatívnych dopadov na trh práce či verejné financie. Radiť sa však medzi dlhodobé destinácie pre migrantov nie je ľahké, a tak mnoho európskych krajín musí čeliť významným úbytkom populácie, ako aj jej starnutiu.

Zámerom tohto komentára je porovnať populačný vývoj vo vybraných európskych štátoch a to na oboch vysvetľujúcich zložkách zmeny stavu obyvateľstva, ktorými sú migrácia a prirodzený prírastok/úbytok domácej populácie. Ako časový horizont sme vybrali posledné tri desaťročia, ktoré v prípade SR aj ďalších postsocialistických štátov vnímame ako obdobie demokracie (alebo demokratizácie). Následne sme výsledky porovnali s údajmi za posledné desaťročie.

Pozorujeme, že počet obyvateľov starých členských štátov EÚ za posledné tri desaťročia narástol najmä vďaka pozitívnej čistej migrácii, väčšina z nich ale zaznamenala aj kladný prirodzený prírastok obyvateľstva. Počet obyvateľov rástol pri starých členoch dvojciferným tempom s výnimkou Portugalska, Grécka, Talianska a Nemecka, kde bol rast jednociferný. Tieto štyri krajiny súčasne zaznamenali ako jediné spomedzi starých členov prirodzený pokles počtu obyvateľov.

Naproti tomu novší členovia za rovnaké obdobie obyvateľov prevažne strácali, najmä kvôli emigrácii. Napríklad v Chorvátsku ubudlo 15 % obyvateľov a populácia klesla zo 4,8 milióna na 4,1 milióna, v Rumunsku o 16 %, v Bulharsku o 20 % a najviac v Lotyšsku o 29 %. Výnimkou spomedzi novších členov je Slovinsko, Slovensko a Česká republika, kde počet obyvateľov rástol jednociferným tempom. V Slovinsku a Českej republike vďaka pozitívnej čistej migrácii, na Slovensku najmä vďaka prirodzenému prírastku obyvateľstva. V Poľsku počet obyvateľov mierne klesol, v Maďarsku klesol výraznejšie najmä kvôli prudkému prirodzenému úbytku, ktorý čiastočne kompenzoval prílev imigrantov. Na opačnom konci rebríčka sú krajiny z Balkánu a Pobaltia a tiež všetky nečlenské štáty EÚ z východnej Európy a Balkánu, ktoré s výnimkou Čiernej hory obyvateľstvo strácajú.

Pri pohľade na poslednú dekádu došlo vo viacerých starých členských štátoch k významným zmenám. V Rakúsku, Fínsku a Španielsku klesol prirodzený prírastok blízko k nule, resp. mierne do záporu. Pridali sa tak ku krajinám, v ktorých populácia rastie len vďaka príchodu imigrantov. V Portugalsku a Grécku sa dostalo do záporných čísel aj migračné saldo, čím ich populácia začala klesať, hoci o niečo pomalšie ako na Balkáne. Silný prirodzený aj migračný prírastok si udržuje len Francúzsko, Holandsko, Belgicko a Dánsko.

Spomedzi nových členov došlo k výraznej zmene za poslednú dekádu v Estónsku, ktoré po výrazných počiatkových stratách na migrácii začalo obyvateľov naopak získavať, celkový úbytok obyvateľstva sa tak priblížil k nule. V Poľsku sa prirodzené saldo dostalo do mierne záporných čísel. Spomedzi krajín V4 tak malo pozitívny prirodzený prírastok obyvateľstva už len Slovensko.

Na zastúpenie čistej migrácie na populačných zmenách do veľkej miery vplyva atraktívnosť štátov, ako aj ich uzavretosť. Čistá migrácia tiež poukazuje na potenciál pre zisk ľudského kapitálu, ktorý môže byť prínosný najmä v súvislosti s pozorovaným znižovaním prirodzeného populačného prírastku. Situáciu pre krajiny V4 môže výrazne zmeniť vojnový konflikt na Ukrajine a s tým súvisiaca vlna utečencov do krajín EÚ, zatiaľ je však predčasné usudzovať, koľko z nich sa kde usadí natrvalo.

Rozvinuté štáty neváhajú prijímať veľké množstvo imigrantov spoza hraníc EÚ. Členovia dnešnej únie prijali do roku 2020 v priemere väčší podiel migrantov z krajín mimo EÚ27 (67 % z celkovej imigrácie) ako z tých európskych (33 %). Slovensko patrí medzi výnimky, spolu s Luxemburskom a Maďarskom, ktoré prijímajú viac imigrantov z ostatných štátov EÚ, pričom Slovensko je v rámci pozorovanej skupiny štátom s najvyšším podielom imigrantov pochádzajúcich z krajín EÚ27 (77 %).

Popri otázke životnej úrovne je ďalším zo základných predpokladov pre prilákanie ľudí spoza hraníc aj to, do akej miery je cieľová krajina migrácii otvorená. Podľa údajov tzv. Mipex¹ (The Migrant Integration Policy Index), prisťahovalci z krajín mimo EÚ čelia na Slovensku mnohým prekážkam. Slovenský prístup k integrácii klasifikuje MIPEX ako „rovnosť na papieri“, čo znamená, že imigranti majú rovnaké základné práva, nie však rovnaké príležitosti.

Popri reformnom úsilí s cieľom zvyšovať kvalitu života v krajine je preto rovnako dôležité zostaviť transparentnú migračnú politiku vrátane zavedenia cieľného výberu imigrantov na základe dopredu definovaných kritérií. Na základe prieskumu bariér pre vstup potenciálnych migrantov na Slovensko treba navrhnúť akčný plán na ich odbúranie. Štúdiá by mala vychádzať z praktík štátov s lepšími hodnoteniami MIPEX.

Základným predpokladom úspechu je taktiež kvalitná evidencia imigrantov, ktorá umožňuje cieľné nastavenie nadväzujúcich politík. Jedným z prvých krokov je teda zavedenie centrálnej databázy imigrantov, ktorú by zdieľali rezorty zodpovedné za sociálne politiky. Ďalším krokom je postupné začlenenie údajov o imigrantoch do existujúcich databáz pre poskytovanie služieb domácemu obyvateľstvu vrátane databáz Sociálnej poisťovne, zdravotných poisťovní, rezortov školstva a vnútra.

¹ <https://mipex.eu/slovakia>

Úspešná integrácia je predpokladom využitia potenciálu imigrantov pre rozvoj spoločnosti. Naopak, prípadný neúspech môže viesť k ich odchodu, prípadne k hlbším spoločenským problémom. V medzinárodnom meradle sa krajiny MIPEX z „najlepšej desiatky“ správajú k prisťahovalcom ako k seberovným, susedom a potenciálnym občanom. Na Slovensku je potrebné nahradiť reštriktívne politiky tými priateľskejšími, inšpirovať sa hodnoteniami MIPEX a pracovať na zostavení a rovnako tak aj plnení snáh migračnej politiky na Slovensku, a to aj s využitím efektívnych mediálnych prostriedkov v zmysle šírenia hodnôt ľudskosti a otvorenosti.

Obsah

.....	2
Podakovanie	2
Zhrnutie	2
Obsah.....	5
Úvod	6
1. Prehľad literatúry.....	6
2. Vývoj populácie v súčasných členských štátoch EÚ od roku 1990	8
3. Vývoj zložiek populácie v krajinách dnešnej EÚ od roku 1990	11
4. Vývoj populácie a jej zložiek v Európskej únii od roku 2010	15
5. Bilaterálna migrácia	19
6. Zhrnutie a výzvy pre Slovensko.....	25
7. Odporúčania	33
Záver	37
Použitá literatúra	38

Úvod

Svetová populácia dlhodobo narastá. Len od roku 2000 sa zväčšila o viac ako 28 %. Ostatné desaťročia sa zároveň globálne zvyšuje miera cezhraničného pohybu ľudí, pričom počet medzinárodných migrantov vzrástol od roku 2000 o 63 % (zo 173 miliónov na 281 miliónov v roku 2022) (UN, 2022)². Ľudia čoraz viac odchádzajú za bezpečnejším životom a vyššou životnou úrovňou aj do Európy. Na druhú stranu je imigrácia pre Európu možnosťou na zmiernenie dopadov zmien vo vekovej štruktúre obyvateľstva, ktorým čelí posledné desaťročia, rovnako ako tomu je pre mnoho ďalších vyspelých krajín sveta. V tomto kontexte sme sa pozreli na to, ako sa populácia vyvíja v súčasných členských štátoch EÚ, zohľadňujúc vývoj domácej populácie a rovnako aj vplyvy globálnych migračných trendov.

Z časového hľadiska sa zameriame na ostatné tri desaťročia. Čo prinieslo 30 rokov demokracie pre postsocialistických členov EÚ? Ktoré štáty zaznamenali nárast populácie a ktoré pokles? Zaujímame sa hlavne o zmeny v štruktúre európskej populácie spojené s migráciou. Ktoré členské štáty si dokážu udržať vlastnú populáciu a zároveň prilákať aj cudzincov? Naopak, ktorým emigráciou z populácie ubúda? Popri migrácii sa pozeráme aj na údaje o pôrodnosti a úmrtnosti vo vybraných štátoch. Pozorované údaje nám pomáhajú vytvoriť si predstavu o populačnom vývoji v EÚ. V neposlednom rade je zámerom tohto komentára poskytnúť prehľad o vývoji početnosti ľudského kapitálu na území dnešnej EÚ, ktorý môže byť nápomocný pri vyhodnocovaní potenciálu ekonomického rastu do budúcnosti.

1. Prehľad literatúry

Napriek dlhodobému nárastu celkovej svetovej populácie, vo výskume **dominuje téma nízkej a klesajúcej plodnosti**, ktorá je za minimálne posledné tri desaťročia typická pre čoraz viac európskych a ázijských krajín (Caldwell a Schindlmayr 2003, Vignoli, Guetto, Bazzani a kol., 2020). Početná literatúra poukazuje na vplyv posunu veku žien, kedy majú prvé dieťa (Mills a kol. 2011), čo prirodzene pôsobí na počet narodených detí (Balbo a kol., 2013). Literatúra na tému pôrodnosti je bohatá, pričom autori sa tento trend snažia vysvetliť z mnohých hľadísk, či už makro, alebo mikro úrovne. Začiatkom 21. storočia vzbudilo značnú pozornosť zvrátenie poklesu plodnosti v mnohých vyspelých krajinách, aj keď s veľkou heterogenitou (Goldstein a kol. 2009; Myrskylä a kol. 2009). Úroveň však zostáva stále nízka, píše sa len o „end of lowest low“ (Goldstein a kol. 2009).

V literatúre je možné zaznamenať určitý konsenzus ohľadne negatívneho vzťahu medzi hospodárskou úrovňou a pôrodnosťou koncom minulého storočia, na ktorý medzi prvými poukázal napr. Butz a Ward (1979). Dnes však autori píšú o vzťahu v tvare písmena J, kde do určitej miery pôsobí hospodárska úroveň na plodnosť negatívne a od určitého momentu zas pozitívne (Myrskylä a kol., 2009, alebo Karaman, Örsal a Goldstein, 2010). Autori taktiež začínajú poukazovať na špecifické vplyvy ekonomických podmienok na plodnosť, ako napr. ekonomická neistota (Mills, Blossfeld a Klijsing, 2005, Vignoli a kol., 2020) alebo ekonomická recesia (Sobotka a kol., 2011, alebo Goldstein, 2013). Ak ide o vzťah nezamestnanosti a plodnosti, literatúra poukazuje na negatívny vzťah pri nezamestnanosti mužov, u nezamestnanosti žien je vzťah opačný (Aksoy, 2016). V ďalšej literatúre na tému vplyvu rastúcej účasti žien na pracovnej sile sa odpoveď ukazuje byť menej jasná a prejavuje

² WORLD MIGRATION REPORT 2022 (2022), International Organization for Migration, United Nations

veľkú heterogenitu (Hoorens a kol., 2023), alebo sa tiež ukazuje podmienená, napr. rovnoprávnosťou mužov a žien (Mills, 2008), alebo inštitučnými podmienkami (Thevenon, 2008). Ďalej je literatúra obohatená o analýzu vplyvov ďalších faktorov na plodnosť, ako napr. religiozita (Herzer, 2019), úroveň vzdelania žien (Skirberkk, 2008), rovnoprávnosť mužov a žien na úrovni rodín (Goldscheier a kol., 2013), dĺžka materskej dovolenky (D'Addio a d'Ercole, 2005), alebo vyberanie otcovskej dovolenky (Duvander a kol., 2010). Tieto faktory môžu teoreticky pôsobiť na rozdiely v krajinách EÚ.

Popri téme nízkej plodnosti je pre vyspelé krajiny typická aj téma **predlžovania očakávanej dĺžky života**, ktoré spolu pôsobia na **zmeny vekovej štruktúry populácie vo vyspelých krajinách**. V týchto podmienkach starnutie populácie vzniká tlak na pracovný trh (Hoorens a kol., 2011), ako aj na verejné financie (Bonin a kol. 2000). Medzinárodný výskum publikuje dôkazy o význame **imigrácie pri riešení problematik súvisiacich so zmenami vekovej štruktúry krajín** (Harper 2014, 2016). Imigrácia môže byť spojená s rizikom nárastu obáv a s nimi spojeným populizmom³ (Alesina a Tabellini, 2022). Avšak zistenia, ktoré hovoria o možných negatívnych vplyvoch sú v literatúre jednoznačne prevážené tými pozitívnymi, ktoré im protirečia. Literatúra poväčšine poukazuje na možné prospešné vplyvy imigrácie na hospodárstvo, ako napr. zvýšením produktivity⁴, inovatívnosti, medzinárodného obchodu skrz obchodné kontakty s domácou krajinou alebo diaspórou (Poot, 2008, Cervantes a Guellec 2002, alebo Henoch, 2006), pričom väčšina literárnych zdrojov poukazuje na neopodstatnenosť obáv vytlačacieho efektu pre domáce obyvateľstvo, či zníženie ich príjmov⁵. Podľa niektorých má migrácia potenciálne značný želateľný vplyv aj na daňové zaťaženie domácich obyvateľov a ich budúcich generácií, a na udržateľnosť verejných financií⁶ (Bonin a kol. 2000). V dôsledku týchto argumentov je imigrácia čoraz viac vnímaná ako prostriedok na zmiernenie dopadov štrukturálneho starnutia domácej populácie, podľa niektorých autorov ho dokonca má aj potenciál priamo stlmiť, vďaka relatívne mladej vekovej štruktúre a často krát aj vyššej plodnosti migrujúcich (Bagavos, 2019).

Budúce prognózy však naznačujú možný pokles v **schopnosti Európy prilákať kvalifikovaných migrantov**, keďže narastá konkurencia Severnej Ameriky, Oceánie a Ázie (Harper, 2016). Zatiaľ čo krajiny EÚ sú vedúcou svetovou destináciou medzinárodných študentov, nedokážu to vždy využiť na vybudovanie pevného mosta k pracovnej migrácii pre absolventov, ktorí sú najviac potrební (OECD 2016). Rozhodnutie migrovať je zložitý proces, ktorý závisí od množstva faktorov, ktoré boli spísané v obširnom literárnom prehľade a rozdelené na mikro, makro a meso úroveň (Kuhnt, 2019). Autorka vysvetľuje, že túžba po migrácii sa nemusí vždy odzrkadliť na rozhodnutí migrovať, ktoré je obmedzené schopnosťami jednotlivca alebo domácností, ktoré môžu pociťovať bariéry na úrovni finančného alebo sociálneho kapitálu, alebo svojich fyzických či psychických možností (ovplyvnené vekom, alebo vzdelaním napr.). Ďalej tiež na migráciu pôsobia aj meso faktory, ako

³ Pristáhovalectvo transformuje politický konflikt vo vnútri spoločnosti zo štandardného ekonomického (bohatí verus chudobní) na kultúrny (otvorená spoločnosť verus uzavretá).

⁴ Sú autori, ktorí spomínajú, že účasť participácie migrantov na pracovných trhoch rastie v čase od pristáhovania a ich výsledky poukazujú na pozitívny vplyv podporných politík (ako napr. uznávanie kvalifikácie vzdelania alebo ponuka jazykového vzdelávania), ktoré by mohli zvýšiť pozitívny vplyv migrácie na účasť v prijímajúcich ekonomikách, a to hlavne pre ženy v strednom veku (Hilgenstock a Kóczán 2018).

⁵ Borjas (2003) tvrdí, že pristáhovalectvo má negatívny vplyv na zamestnanosť a mzdy domáceho obyvateľstva (za podmienky, že imigráciou narastie viacej trh práce, ako základňa konzumentov). To je však v protiklade s väčšinou prác v literatúre (Alesina a Tabellini, 2022), ktorá poukazuje na takmer nulový alebo dokonca pozitívny dopad imigrácie na príjmy a zamestnanosť domáceho obyvateľstva (Reed a Latorre, 2009; Ortega a Peri, 2009). Niektorí autori pozitívny dopad imigrácie na trh práce vnímajú ako podmienený úrovňou vzdelania (Ottaviano a Peri, 2012), iní ho vidia pozitívny aj na dolnom konci distribúcie príjmov (Tabellini, 2020; Foged a Peri, 2016).

⁶ Väčšina z uvedených možných vplyvov je spôsobená predovšetkým efektom vekového zloženia migrantov. Imigranti sú najčastejšie v produktívnom veku, často krát sa vracajú skôr, ako potrebujú dôchodkovú podporu (Dustmann a Frattini 2013), pričom na daniach prispievajú sumami dostatočnými na to, aby vyrovnali dávky, ktoré prijímajú (OECD 2013).

napríklad diaspora, migračná kultúra, či technologický pokrok, ktorý pomáha šíriť informácie a udržiavať zároveň kontakt migrantov s rodinou. Najvýznamnejší vplyv pre túžbu migrovať majú makro vplyvy (Kuhnt, 2019). Tu je zoskupená literatúra na tému faktorov, ktoré vytláčajú obyvateľstvo z krajiny, ako napríklad prírodné katastrofy, vojny, konflikty, porušovanie ľudských práv, nedostatočné inštitúcie, a podobne. Na druhú stranu ľudí viac lákajú krajiny, ktoré poskytujú lepšie podmienky pre život. Je však dôležité podotknúť, že aj v prípade úteku pred katastrofami alebo nebezpečím, migranti majú tendenciu vyhľadávať destinácie dlhodobého pobytu s lepšími ekonomickými podmienkami (Zimmermann, 2011).

Existuje však literatúra, ktorá hľadá aj na relatívnu situáciu v cieľovej krajine oproti domácejmu prostrediu. Analýzy s bilaterálnymi migračnými tokmi poukazujú na významnosť rozdielu medzi úrovňami príjmu (Ortega a Peri, 2009) alebo ekonomických a sociálnych možností (Neumann a Hermans, 2017, alebo Banzhaf a Walch, 2008). Celkovo je možné povedať, že ľudia majú všeobecne tendenciu odchádzať z horšej ekonomickej, inštitučnej, politickej, environmentálnej situácie za relatívne lepšou (Kuhnt, 2019). V literatúre na tému migrácie preto niektorí autori používajú termín „hlasovanie nohami“ (voting with one's feet)⁷, čím vlastne vyjadrujú, že migrácia je hlasom, alebo inak voľbou pre lepšiu možnosť pre život. Preto nie je prekvapivé, že vo vyspelejších krajinách je väčšia pravdepodobnosť významnejšej imigrácie ako emigrácie. Pozitívna čistá migrácia sa tak javí byť stále významnejšou zložkou rastu populácie v rozvinutejších krajinách (Hilgenstock a Kóczán, 2018) a je veľký predpoklad, že tento trend sa bude prehĺbovať aj v budúcnosti (OSN, 2022).

2. Vývoj populácie v súčasných členských štátoch EÚ od roku 1990

Počet obyvateľov v starých členských štátoch Európskej únie za posledné tri desaťročia narástol. Naproti tomu novší členovia za rovnaké obdobie mnoho obyvateľov stratili. Výnimkou je Slovinsko, Slovensko a Česká republika.

Počet obyvateľov vo všetkých dnešných členských štátoch EÚ vzrástol v rokoch 1990 až 2020 o zhruba 27 miliónov, pričom k tomuto rastu dopomohli hlavne starí členovia spoločenstva. V absolútnych hodnotách v danom období narástla populácia najviac v Španielsku a Francúzsku. V percentuálnom vyjadrení zas v Írsku (cez 40 %) ako aj v malých štátoch ako Luxembursko (65 %), rovnako aj v dvoch mladších členských štátoch EÚ (Malta 46 % a Cyprus 57 %). Významný percentuálny nárast bol tiež v Španielsku (22 %) a Švédsku (cez 20 %). O viac ako 15 % narástla populácia v Holandsku, Francúzsku, Rakúsku a Belgicku. Cez 10 % narástlo Fínsko a Dánsko.

Naopak, novší členovia EÚ zaznamenali prevažne populačné straty, a to hlavne krajiny Balkánu (Rumunsko, Chorvátsko a Bulharsko⁸) a Pobaltia (Litva, Lotyšsko a Estónsko). Z Rumunska odišli 4 milióny ľudí, Bulharsko opustilo takmer 1,8 milióna obyvateľstva. Pobaltie stratilo 2 milióny, čo je zhruba štvrtina z ich celkovej populácie v roku 1990. Ak odhliadneme od Slovinska, populácia zvyšných štátov Balkánu a Pobaltia klesla v percentuálnom vyjadrení dvojciferným tempom. Napríklad v Chorvátsku ubudlo 15 % obyvateľov a populácia klesla zo 4,8 milióna na 4,1 milióna, v Rumunsku klesla o 16 %, v Bulharsku o 20 % a najviac v Lotyšsku o 29 %.

⁷ Autor (Tiebout, 1956) poukázal na to, že ľudia idú tam, kde sú optimálne dane a verejné statky. Mnoho autorov toto spojenie ďalej testovalo s inými premennými, ako napr. kvalita celkového prostredia (Banzhaf a Walch, 2008), alebo ekonomická situácia a vplyv migračných politík, zohľadňujúc dĺžku pobytu v destinácii (Voting with their feet by staying - Bennour, Manatschal, 2022).

⁸ Medzi krajiny Balkánu patrí aj Slovinsko, ale tam je situácia populačného vývoja priaznivejšia.

Tabuľka 1: Počet obyvateľov vo vybraných štátoch Európy v roku 1990, 2010 a 2020 (v miliónoch obyvateľov), a rast populácie od 1990 do 2020 (v miliónoch obyvateľov a v %).

Členské štáty dnešnej EÚ	Populácia (v mil. obyvateľov)			Zmena populácie 1990-2020		Ostatné štáty na území Európy	Populácia (v mil. obyvateľov)			Zmena populácie 1990-2020	
	1990	2010	2020	v mil. obyv.	v %		1990	2010	2020	v mil. obyv.	v %
Rumunsko	23,20	20,25	19,27	-3,94	-17,0	Ukrajina	51,89	45,87	44,13	-7,76	-15,0
Bulharsko	8,72	7,40	6,93	-1,78	-20,5	Rusko	147,97	142,85	144,07	-3,90	-2,6
Litva	3,70	3,10	2,79	-0,90	-24,4	Bosna a H.	4,49	3,81	3,32	-1,18	-26,2
Lotyšsko	2,66	2,10	1,90	-0,76	-28,6	Bielorusko	10,19	9,48	9,38	-0,81	-8,0
Chorvátsko	4,78	4,30	4,05	-0,73	-15,3	Srbsko	7,59	7,29	6,90	-0,69	-9,1
Maďarsko	10,37	10,00	9,75	-0,62	-6,0	Albánsko	3,29	2,91	2,84	-0,45	-13,7
Estónsko	1,57	1,33	1,33	-0,24	-15,3	Moldavsko	2,97	2,86	2,64	-0,33	-11,2
Poľsko	38,11	38,04	37,90	-0,21	-0,6	Lichtenšt.	0,03	0,04	0,04	0,01	34,7
Slovinsko	2,00	2,05	2,10	0,10	5,2	Čierna hora	0,61	0,62	0,62	0,01	2,5
Slovensko	5,30	5,39	5,46	0,16	3,0	Sev. maced.	2,04	2,06	2,07	0,03	1,4
Malta	0,35	0,41	0,52	0,16	45,5	Island	0,25	0,32	0,37	0,11	43,9
Luxembursko	0,38	0,51	0,63	0,25	65,1	Nórsko	4,24	4,89	5,38	1,14	26,8
Portugalsko	9,98	10,57	10,30	0,31	3,1	Švajčiarsko	6,72	7,82	8,64	1,92	28,6
Česko	10,33	10,47	10,70	0,36	3,5	Spojené kr.	57,25	62,77	67,08	9,83	17,2
Cyprus	0,79	1,13	1,24	0,45	57,0						
Grécko	10,20	11,12	10,70	0,50	5,0						
Fínsko	4,99	5,36	5,53	0,54	10,9						
Dánsko	5,14	5,55	5,83	0,69	13,4						
Rakúsko	7,68	8,36	8,92	1,24	16,1						
Írsko	3,51	4,56	4,99	1,47	41,9						
Belgicko	9,97	10,90	11,54	1,57	15,8						
Švédsko	8,56	9,38	10,35	1,79	21,0						
Holandsko	14,95	16,62	17,44	2,49	16,7						
Taliansko	56,72	59,28	59,44	2,72	4,8						
Nemecko	79,43	81,78	83,16	3,73	4,7						
Španielsko	38,87	46,58	47,37	8,50	21,9						
Francúzsko	58,04	65,03	67,57	9,53	16,4						

Zdroj: Vlastné spracovanie údajov Svetovej banky⁹.

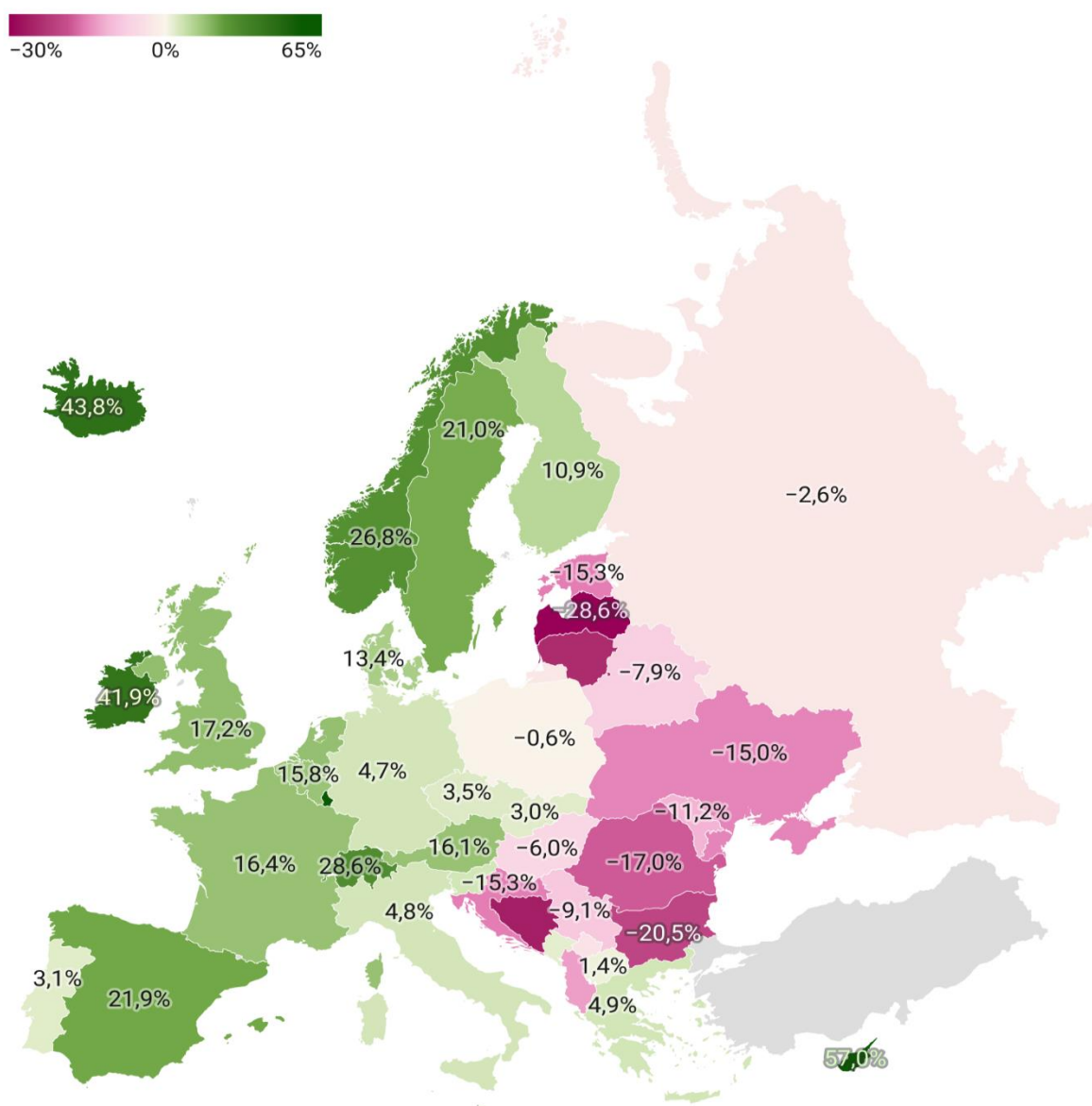
Spomedzi štátov V4 populácia klesla jednociferným tempom v Maďarsku a nepatrne tiež v Poľsku. V Slovinsku, Česku ako aj na Slovensku dnes žije viac ľudí ako pred 30 rokmi, populácia tu narástla jednociferným tempom, čím sa stávajú výnimkami spomedzi nových členov. Jednociferný rast populácie pozorujeme aj pri viacerých južných členoch EÚ, konkrétne v Portugalsku, Grécku a Taliansku, a tiež v Nemecku, ktoré čiastočne nesie záťaž socialistického dedičstva.

Pre porovnanie sledujeme aj údaje o vývoji obyvateľstva v ostatných európskych štátoch, ktoré nie sú členmi únie. Takmer všetky postsocialistické štáty na populácii stratili. Najviac ľudí odišlo z Ukrajiny (7,8 milióna), relatívne k veľkosti krajiny však stratila najviac Bosna a Hercegovina (26 %). Za nimi nasleduje Ukrajina so 14

⁹ <https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL>

%-nými stratami obyvateľstva a Albánsko s 13 %-ným úbytkom za sledované obdobie. Moldavsko a Srbsko tiež opustili porovnateľné percentá populácie (11 % a 9 %). Z Ruska odišli takmer 4 milióny ľudí, čo v relatívnych hodnotách k veľkosti krajiny znamená zhruba 2,6 %. Výnimkou v rámci tejto skupiny krajín je iba Čierna hora s miernym nárastom obyvateľstva zo 606 tisíc obyvateľov v roku 1990 na 621 tisíc v roku 2020.

Percentuálna zmena populácie vo vybraných európskych štátoch od roku 1990 do roku 2020

Mapa: ISA • Zdroj: Vlastné spracovanie údajov Svetovej banky • Vytvorené pomocou Datawrapper

¹⁰ V mapke sú zobrazené číselné hodnoty len za tie krajiny, pri ktorých nedochádza k prekryvu textu. Preto pri niektorých menších krajinách nemusí byť zobrazený číselný údaj, no ak krajine prináleží farebný tón, tak údaj k dispozícii máme. Pre kompletnú mapku (online verzia) si otvorte, prosím, tento [link](#), kde si môžete mapu priblížiť a následne sa vám zobrazia hodnoty aj za malé krajiny.

Populácia krajín západnej Európy, ktoré nie sú členmi EÚ, počas pozorovaného obdobia významne narástla. V absolútnych hodnotách najviac stúpla v Spojenom kráľovstve (o 10 miliónov), ktoré bolo súčasťou EÚ od roku 1973 do roku 2020 (čiže v čase celého nami pozorovaného obdobia). V pomere k svojej veľkosti však najvýznamnejšie narástla populácia vyspelých krajín Island (44 %), Nórsko (27 %) a Švajčiarsko (29 %).

3. Vývoj zložiek populácie v krajinách dnešnej EÚ od roku 1990

Vo väčšine starých členských štátov EÚ narástla domáca aj zahraničná populácia. Rovnako je to aj v Slovinsku.

Nárast populácie v starých členských štátoch EÚ je poväčšine spôsobovaný najmä vysokou čistou migráciou (graf 1). Významnejší nárast prirodzeného prírastku domácej populácie¹¹ v porovnaní s imigráciou vidno iba v rýchlo rastúcom Írsku, ako aj vo Francúzsku a Holandsku. Až na zopár výnimiek (Nemecko, Taliansko, Grécko a Portugalsko - kde domáci prírastok vykazuje pokles) sa v skupine starých členov EÚ viac ľudí narodilo ako zomrelo. Iba v Rakúsku a Španielsku vidíme markantný nepomer medzi dvoma zložkami, kde za zhruba 90 % populačného rastu vďaka imigrácii. Slovinsko sa z hľadiska skladby rastu, najmä pre významný vplyv imigrácie, podobá skôr na staršie členské štáty.

Pobaltské a balkánske štáty zaznamenávajú populačné úbytky pre vysokú emigráciu a nízky pomer narodených k zosnulým občanom.

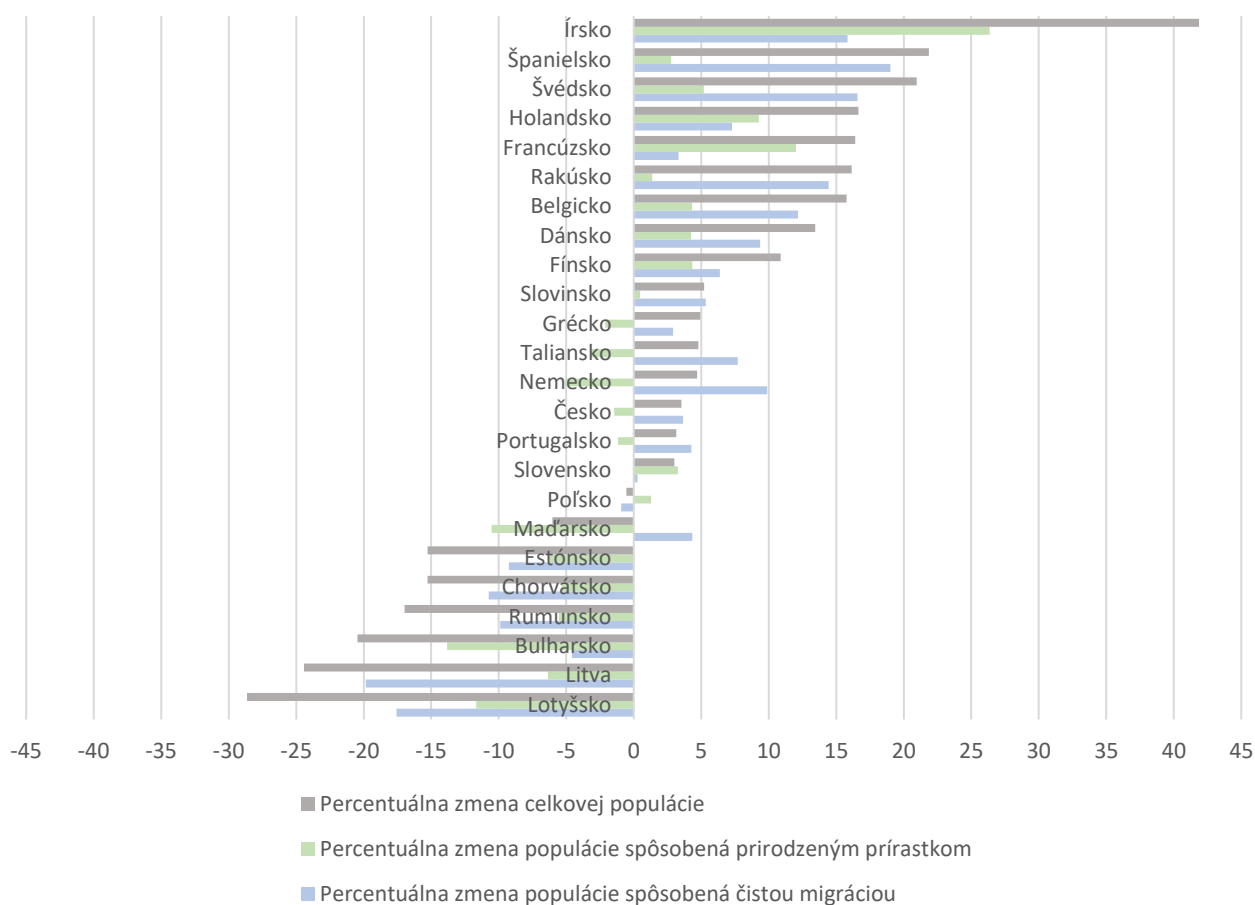
V rámci celej EÚ stratilo najväčší podiel obyvateľstva na salde migrantov Litva a Lotyšsko (20 % a 18 %). Rovnako aj populačný pokles Chorvátska, Rumunska a Estónska je ovplyvnený hlavne negatívnym saldom čistej migrácie v rámci pozorovaného obdobia. Na tieto výsledky, okrem iného, do značnej miery vplývali historické okolnosti, najmä rozpad Sovietskeho zväzu, či nepokoje vo vtedajšej Juhoslávii. Rozdiel medzi pôrodnosťou a úmrtnosťou domácej populácie ešte zvýraznil pokles počtu obyvateľov týchto štátov. V podiele strát na domácom obyvateľstve sa v porovnaní s ostatnými štátmi najviac vyľudnili Bulharsko (14 %) a Lotyšsko (12 %).

V4 je z hľadiska vývoja populácie rôznorodá.

Tretie najhoršie saldo vývoja domácej populácie spomedzi porovnávaných štátov zaznamenalo v danom období Maďarsko (-11 %) napriek najvyššej pozitívnej čistej migrácii vo V4 (4 %), ktorou sa umiestnilo hneď za Slovinskom. V Česku rovnako pôrodnosťou nedokázali kompenzovať úmrtnosť, no migračné saldo dopomohlo k zaznamenaniu pozitívneho celkového rastu populácie. V Poľsku je pokles najmenej významný z celej EÚ, pričom domáca populácia, aj keď len mierne, narástla. Na Slovensku je takmer nulové saldo migrantov a domáca populácia za daný čas narástla o 3 %.

¹¹ Čo je rávané ako rozdiel medzi pôrodnosťou a úmrtnosťou domácich občanov.

Graf 1: Percentuálna zmena populácie vo vybraných štátoch dnešnej EÚ¹² od roku 1990 do roku 2020 a jej zložky¹³

Zdroj: vlastné spracovanie údajov Svetovej banky¹⁴.

¹² Z hľadiska ich nevýznamnosti pre náš rozbor dát sme nezahrnuli staré členské štáty EÚ s nízkym počtom obyvateľov (Luxembursko) a tiež novšie členské štáty s malým počtom obyvateľov a mimo geografický záber, ktorý nás zaujímal (Malta a Cyprus). Taktiež je potrebné upozorniť, že údaje nezachytávajú migráciu po konflikte na Ukrajine. Táto poznámka platí pre všetky ostatné nasledujúce grafy a mapky v komentári.

¹³ Zložky populačného nárastu sme ráтали podľa metodológie Svetovej banky (SB). Jednou z nich je rozdiel medzi úmrtnosťou a pôrodnosťou v štáte, čo prezentuje prirodzený prírastok/úbytok domácej populácie. Druhú tvorí čistá migrácia, čo je rozdiel medzi imigráciou a emigráciou. SB však upozorňuje na nedostatočnú dôveryhodnosť migračných údajov. Pre tie štáty, od ktorých SB nemá žiadne alebo iba minimálne dôveryhodné údaje o migrácii, tento údaj dorátava odčítaním prirodzeného prírastku od rastu celkovej populácie. V EÚ vidieť iba miernu chybovosť v údajoch, keďže suma oboch zložiek je približne rovná výslednému celkovému rastu. Určitá chybovosť existuje aj pri údajoch pôrodnosti a úmrtnosti, pri ktorých SB v strede roka odhaduje celkový ročný údaj regresnou estimáciou. Uvedené minimálne nezrovnalosti v dátach nepovažujeme za zásadné.

Poznámky k výpočtom oboch zložiek: Údaje čistej migrácie SB uvádza pre každý rok v absolútnych hodnotách. V zmysle výpočtu percentuálnej zmeny populácie spôsobenej čistou migráciou sme vyrátali percentuálny podiel sumy týchto absolútnych hodnôt za sledované obdobie (okrem prvého považovaného roka) z celkovej hodnoty počtu obyvateľov na začiatku sledovaného obdobia. Ak ide o percentuálnu zmenu populácie spôsobenú prirodzeným prírastkom, zohľadnili sme údaje pôrodnosti, ktoré SB uvádza pre každý rok podielovo na 1000 obyvateľov a rovnako tak aj údaje o úmrtnosti. Použitím ročných populačných údajov sme pre každý rok vyrátali absolútnu hodnotu oboch veličín, ktoré sme následne od seba odrátali. Finálny postup výpočtu bol identický s migračnými údajmi v absolútnych hodnotách.

<https://databank.worldbank.org/metadataglossary/population-estimates-and-projections/series/SM.POP.NETM>

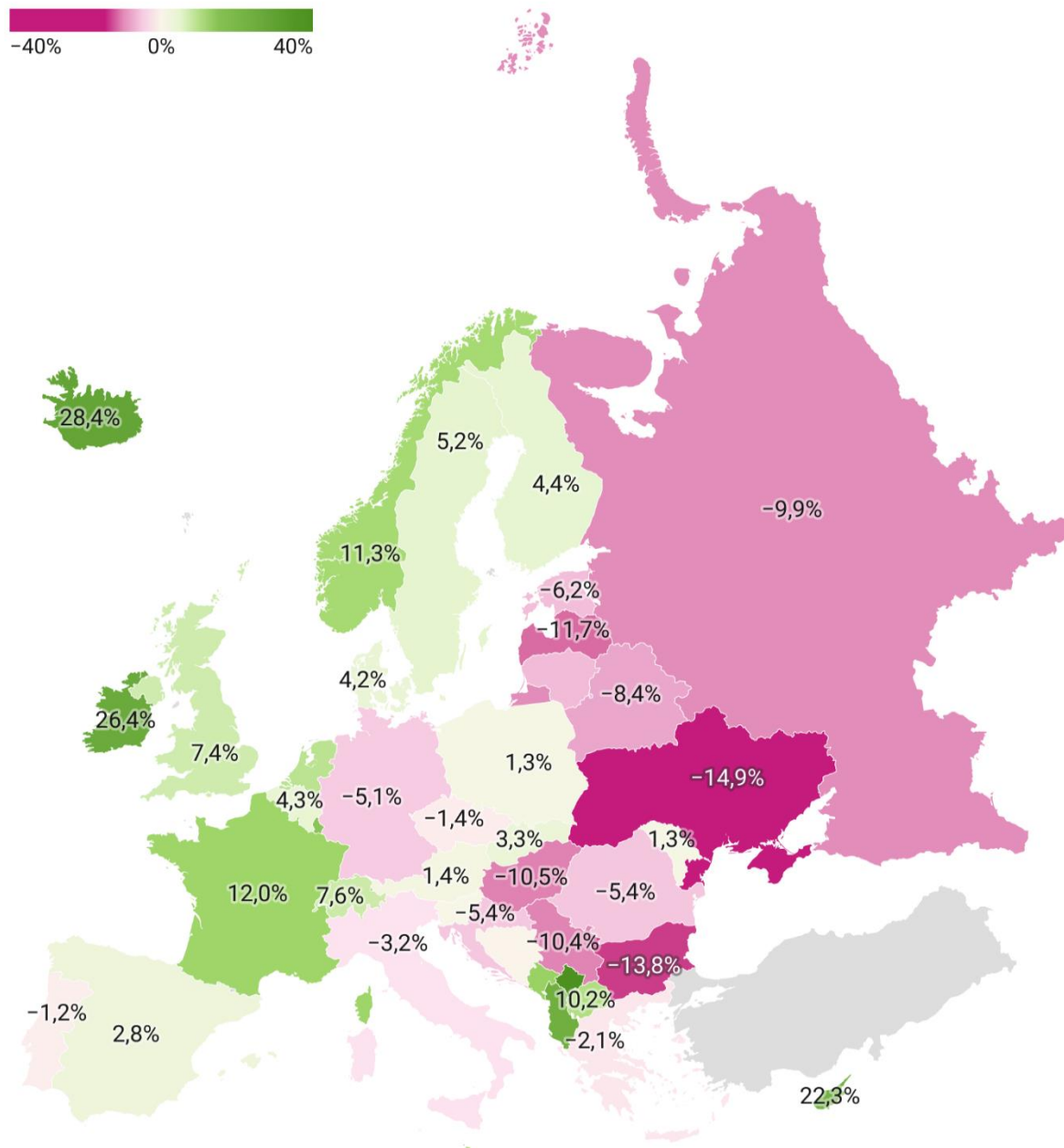
¹⁴ <https://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.CBRT.IN>

<https://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.CDRT.IN>

<https://data.worldbank.org/indicator/SM.POP.NETM>

<https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL>

Percentuálna zmena populácie spôsobená prirodzeným prírastkom (1990 – 2020)

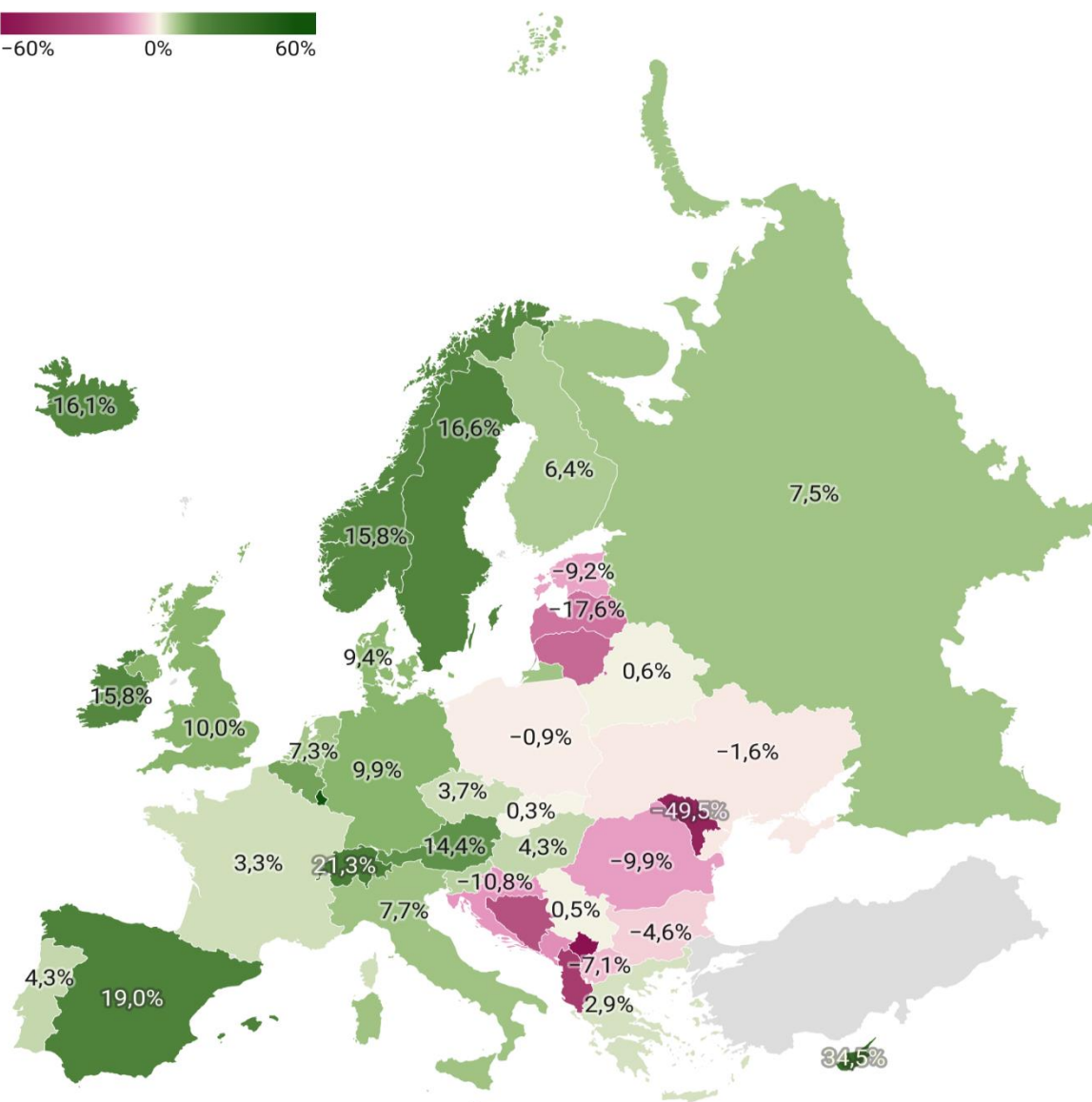

Mapa: ISA • Zdroj: Vlastné spracovanie údajov Svetovej banky • Vytvorené pomocou Datawrapper

15

¹⁵ Ako bolo uvedené v poznámke 13 pod čiarou, je možná určitá chybovosť v údajoch pôrodnosti a úmrtnosti, pri ktorých SB v strede roka odhaduje celkový ročný údaj regresnou estimáciou. Pre kompletnú mapku (online verzia) si otvorte, prosím, tento [link](#), kde si môžete mapu priblížiť a následne sa vám zobrazia hodnoty aj za malé krajiny.

Percentuálna zmena populácie spôsobená čistou migráciou (1990 – 2020)

Mapa: ISA • Zdroj: Vlastné spracovanie údajov Svetovej banky • Vytvorené pomocou Datawrapper

16

¹⁶ Ako už bolo spomenuté v poznámke 13 pod čiarou, SB upozorňuje na nedostatočnú dôveryhodnosť migračných údajov. V EÚ vidieť iba miernu chybovosť v údajoch, keďže suma oboch zložiek populačného rastu je približne rovná výslednému celkovému rastu. Ak však ide o krajiny mimo EÚ, uvedená suma rastov zložiek populácie nám nesedí s údajom celkového populačného rastu. Preto prosíme vnímať túto mapu iba orientačne. Pre kompletnú mapku (online verzia) si otvorte, prosím, tento [link](#), kde si môžete mapu priblížiť a následne sa vám zobrazia hodnoty aj za malé krajiny.

4. Vývoj populácie a jej zložiek v Európskej únii od roku 2010

Vo väčšine starých členských štátov nedošlo k zásadným zmenám pri pozorovaní populačného rastu v ostatných 11 rokoch, o niečo väčší podiel na raste populácie má však imigrácia, ...

Zhruba rovnaký priemerný ročný rast celkovej populácie za toto kratšie obdobie sledujeme v Belgicku, Dánsku, Nemecku, Rakúsku (mierne vyšší), Holandsku a Fínsku (mierne nižší), pričom až na výnimku Nemecka s rovnakým zastúpením zložiek rastu ako za celé obdobie, má migrácia v každej z týchto krajín mierne významnejší podiel na raste celkovej populácie za posledných 11 rokov ako roky predtým (graf 2).

... pričom domáca zložka populácie v niektorých krajinách prepadá, ...

V Rakúsku a Fínsku iba migrácia dopomáha dosahovať relatívne rovnaké ročné úrovne celkového rastu ako v období od 1990, pričom nárast domácej populácie klesol takmer na nulu. Aj v Taliansku prepadá prirodzená populácia o čosi viac ako roky predtým, čomu mierne vylepšené migračné saldo nestíha dopomáhať na dorovnanie celkového rastu oproti prvým pozorovaniam (klesol na 3 % za celé obdobie).

... až na zopár výnimiek.

Francúzsko zostáva špecifické aj v tomto období, počas ktorého znížilo nárast celkovej populácie, avšak tu je to dôsledkom poklesu rastu migračného salda, rast domácej populácie poklesol len minimálne. Migračné saldo taktiež významne padlo v Írsku, čoho následkom sa rast krajiny, pri takmer nemennom prirodzenom prírastku, priblížil rastu ostatných pozorovaných štátov. Švédsko dokonca Írsko prebehlo, pričom jeho populácia rástla o niečo rýchlejšie počas posledných 11 rokov, za čo vďaka zrýchlenému rastu oboch zložiek rovnako. K Švédsku sa dá porovnať mladší európsky člen, Slovinsko, ktorého populácia posledné roky rastie tiež o niečo významnejšie (2,6 % za celé obdobie), pričom obe zložky aj v tejto krajine zrýchlili rast zhruba rovnako.

Významnejšie zmeny sa týkajú starých členov v južnej Európe.

Populácia Portugalska a Grécka za celé obdobie napriek negatívnemu prirodzenému prírastku rástla, avšak počas posledných 11 rokov klesajú obe zložky populácie a celkové bilancie sa tak dostávajú na úroveň -3 % pre Portugalsko a -4 % pre Grécko. Španielsko pri porovnaní období prekvapuje asi najviac, keďže sa dostáva z prvej na desiatu priečku významnosti celkového rastu populácie s rastom 1,7 % za celé toto kratšie obdobie. Migrácia sa znížila významne, avšak len vďaka nej Španielsko udržiava rast pozitívny. Prirodzený prírastok padol takmer na nulu.

Pri porovnaní období v Baltských štátoch prekvapí iba Estónsko.

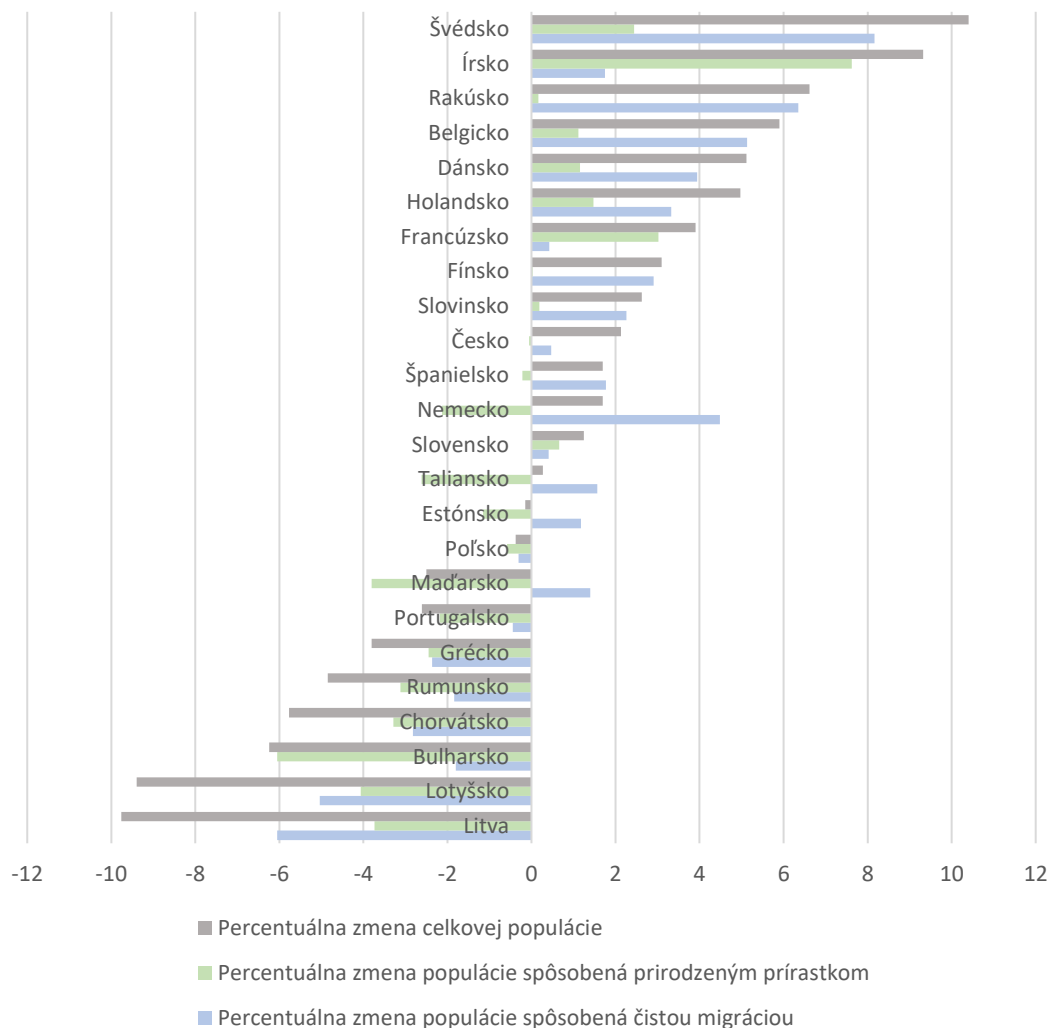
Litva a Lotyšsko stratili na oboch zložkách populácie relatívne porovnateľne k ich 30-ročnému vývoju, s menšou zmenou významnosti pri litovskej domácej populácii, ktorú trend znižovania rastu domácej populácie neobišiel. Na Pobaltí v grafe 2 prekvapuje iba situácia Estónska, ktorému sa po zohľadnení časového obdobia mierne znížilo záporné saldo pôvodnej populácie a najmä sa zmenilo migračné saldo, ktoré sa z vysoko záporných čísel za všetky tri dekády dostalo pri pohľade na poslednú dekádu do kladných hodnôt. Celkový nárast populácie v sledovanom období zostáva negatívny, ale pomaly sa blíži k nule.

Situácia na Balkáne sa za posledné roky zhoršila.

Balkán za posledné roky zaznamenáva straty porovnateľné s vývojom počas tridsaťročného obdobia, pričom u všetkých sa po zohľadnení časového obdobia mierne znížilo stále významne negatívne saldo migrácie a zvýšili

sa straty na domácej zložke, ktorej v poslednom období percentuálny prepád predbieha straty na migrácii, a to vo všetkých krajinách (Bulharsko, Chorvátsko a Rumunsko) okrem Slovinska.

Graf 2: Percentuálna zmena populácie vo vybraných štátoch EÚ od roku 2010 do roku 2020 a jej zložky

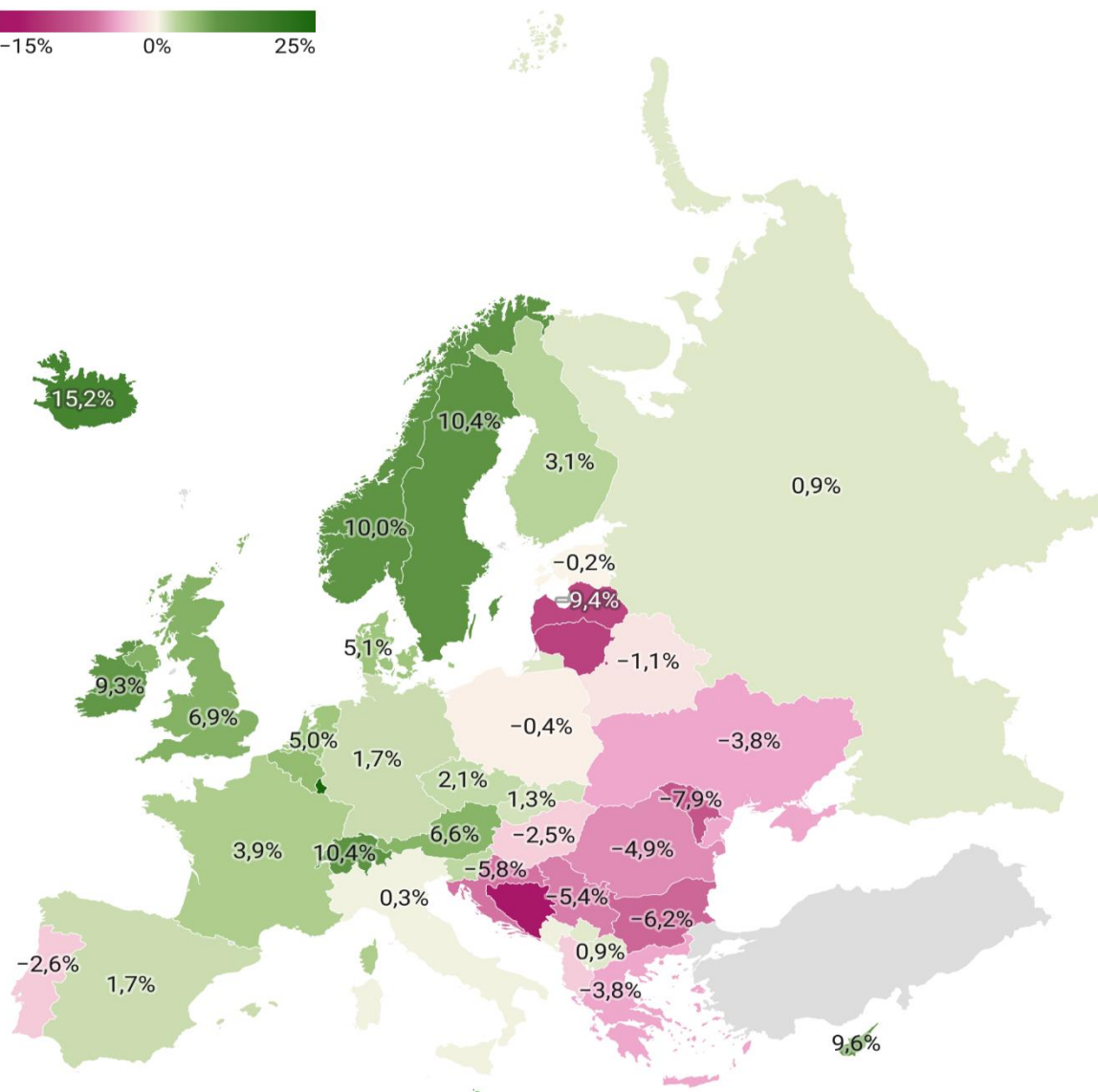
Zdroj: vlastné spracovanie údajov Svetovej banky¹⁷.

Vývoj vo V4 zostáva rôznorodý.

Vo všetkých štyroch štátoch je od roku 2010 zvýšená intenzita populačného rastu, či už bol pozitívny (Slovensko a Česko), alebo negatívny (Maďarsko a Poľsko). V Česku bolo zosilnenie rastu významnejšie ako na Slovensku (s celkovým rastom populácie Česka o 2 % a Slovenska o 1,3 % za celé desaťročné obdobie). V Česku rástla populácia hlavne zredukovaním strát prirodzeného prírastku takmer na nulu. Migračné saldo sa zvýšilo len veľmi mierne.

¹⁷ <https://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.CBRT.IN>
<https://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.CDRT.IN>
<https://data.worldbank.org/indicator/SM.POP.NETM>
<https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL>

Percentuálna zmena populácie vo vybraných európskych štátoch od roku 2010 do roku 2020

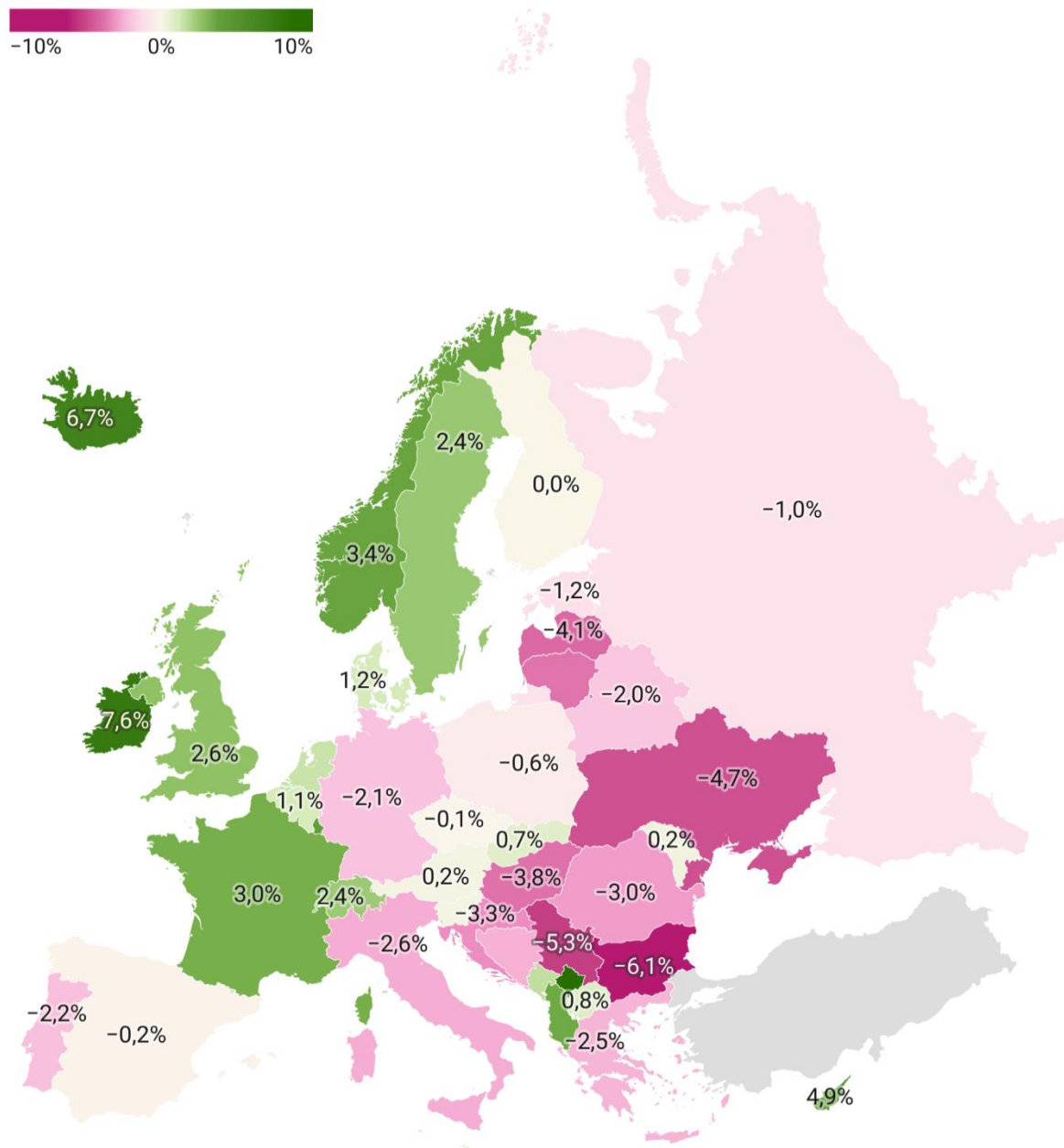
Mapa: ISA • Zdroj: Vlastné spracovanie údajov Svetovej banky • Vytvorené pomocou Datawrapper

18

Na Slovensku zaznamenávame migračné pozitívne saldo, priemerná ročná pôrodnosť k úmrtnosti slabne. V Poľsku sa otočil trend prirodzeného salda, ktoré sa dostalo do mierne záporných čísel, celkovo Poľsko aj v poslednej dekáde obyvateľstvo mierne stráca. Maďarsko napriek pozitívnej čistej migrácii na celkovej populácii naďalej stráca najviac z celej V4 kvôli prirodzenému úbytku obyvateľstva. Spomedzi krajín V4 malo pozitívny prirodzený prírastok obyvateľstva už len Slovensko.

¹⁸ Pre kompletnú mapku (online verzia) si otvorte, prosím, tento [link](#), kde si môžete mapu priblížiť a následne sa vám zobrazia hodnoty aj za malé krajiny.

Percentuálna zmena populácie spôsobená prirodzeným prírastkom (2010 – 2020)

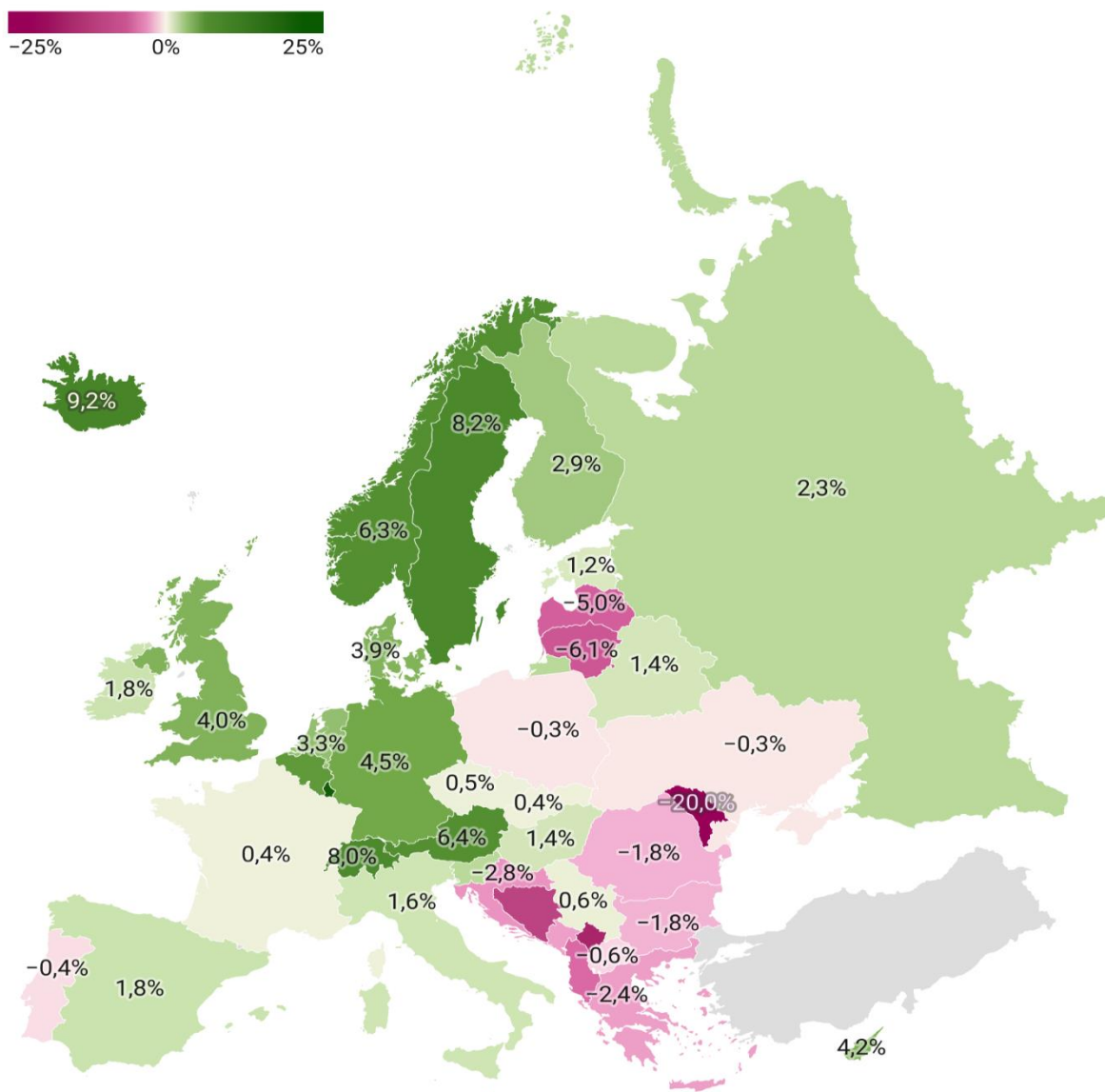

Mapa: ISA • Zdroj: Vlastné spracovanie údajov Svetovej banky • Vytvorené pomocou Datawrapper

19

¹⁹ Pripomínáme poznámku 15 pod čiarou na strane 11. Pre kompletnú mapku (online verzia) si otvorte, prosím, tento [link](#), kde si môžete mapu priblížiť a následne sa vám zobrazia hodnoty aj za malé krajiny.

Percentuálna zmena populácie spôsobená čistou migráciou (2010 – 2020)

Mapa: ISA • Zdroj: Vlastné spracovanie údajov Svetovej banky • Vytvorené pomocou Datawrapper

20

5. Bilaterálna migrácia

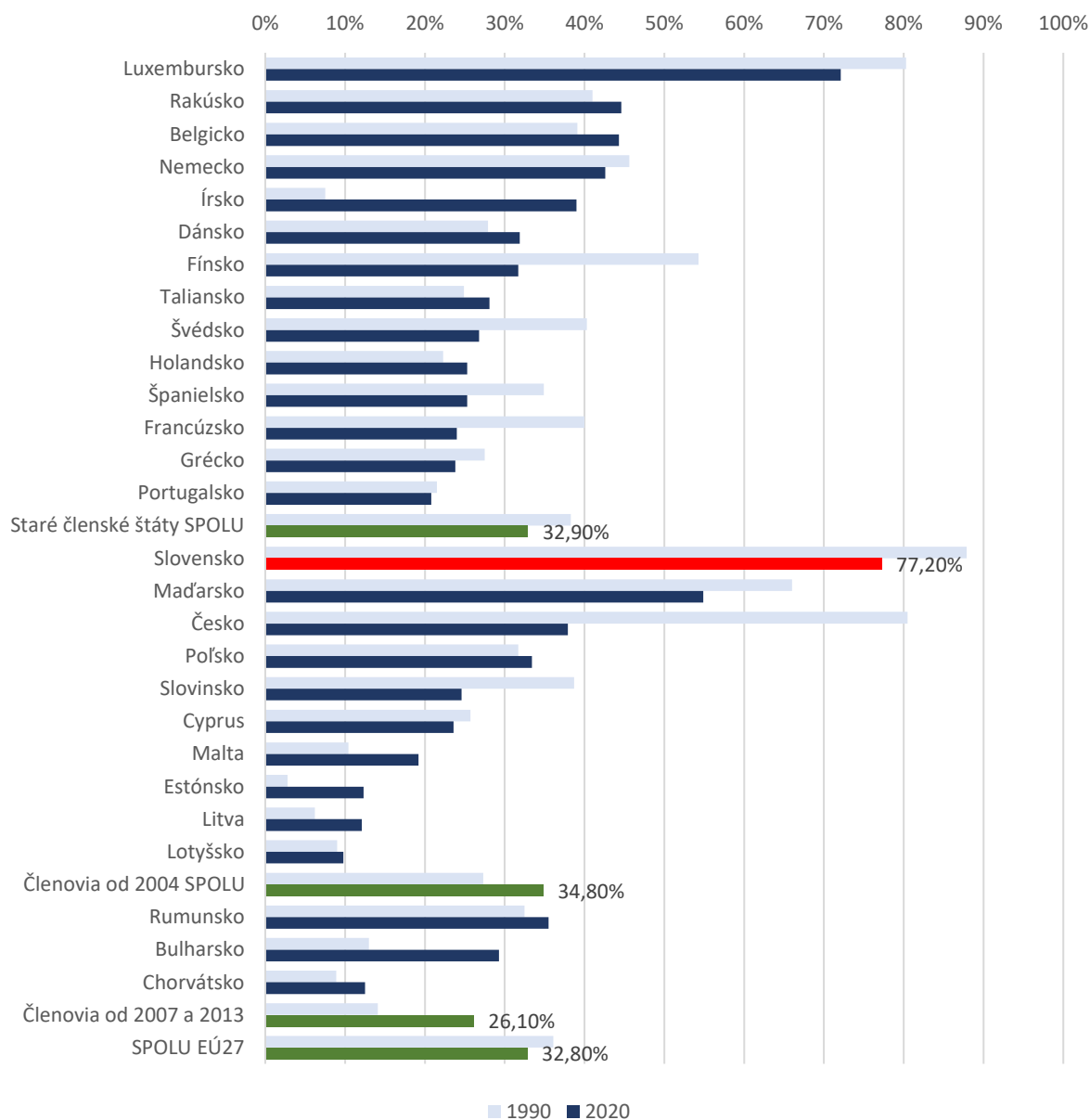
Slovensko je v rámci EÚ27 štátom s najvyšším podielom imigrantov pochádzajúcich z krajín EÚ27.

Členské štáty dnešnej únie prijali do roku 2020 v priemere väčší podiel migrantov z krajín mimo EÚ27 (67 % z celkovej imigrácie) ako z tých európskych (33 %). Vyplyva to zo štatistík OSN spracovaných inštitútom ISA. Popri Slovensku jedine Luxembursko a Maďarsko mali v roku 2020 viac ako polovičný podiel intra-EÚ

²⁰ Pripomínáme poznámku 16 pod čiarou na strane 12. Pre kompletnú mapku (online verzia) si otvorte, prosím, tento [link](#), kde si môžete mapu priblížiť a následne sa vám zobrazia hodnoty aj za malé krajiny.

migrantov (77 % pre Slovensko, 72 % pre Luxembursko a 55 % pre Maďarsko). Všetky ostatné krajiny EÚ27 prijali viac prisťahovalcov pochádzajúcich z krajín mimo EÚ. Migrácia z krajín mimo dnešných členov EÚ27 prevažovala v takmer všetkých pozorovaných štátoch aj pred 30 rokmi (v priemere 64 %). Výnimkou bolo opäť Slovensko (12 %), Luxembursko (20 %) a Maďarsko (34 %), pričom vtedy sa do tejto skupiny radilo aj Česko (s iba 19 % imigrácie z krajín mimo dnešnej EÚ) a Fínsko (46 %).

Graf 3: Podiel imigrantov žijúcich v štátoch dnešnej EÚ27 pochádzajúcich z ostatných krajín dnešnej EÚ27 (v % z celkovej imigrácie do uvedených štátov), pre roky 1990, 2020

Zdroj: vlastné spracovanie údajov bilaterálnych migračných stavov OSN

Poznámka: Pripomíname, že údaje nezachytávajú migráciu po konflikte na Ukrajine.

Podiel imigrácie zo štátov dnešnej EÚ k celkovej imigrácii do EÚ časom postupne klesá.

Od roku 1990 do roku 2020 sa podiel imigrácie zo štátov dnešnej EÚ v rámci pozorovaných krajín znížil (o -3,3 %). Rovnako tomu je aj pre krajiny V4 (o -42 % pre Česko, -11,1 % pre Maďarsko, -10,7 % pre Slovensko), až na výnimku Poľska, kde sa zvýšil (o 1,7 %). Pre nových členov EÚ v priemere je však tento trend opačný, časom sa

zvyšuje migrácia v rámci EÚ. Napriek tomu je priemer pre staré členské štáty stále vyšší. Tento nárast je spôsobený hlavne štátmi, ktoré vstúpili do EÚ až v posledných vlnách rozširovania, ako aj vývojom v Estónsku, na Malte, v Litve a Lotyšsku.

Tabuľka 2: Podiel imigrantov v štátoch dnešnej EÚ27 pochádzajúcich z ostatných krajín dnešnej EÚ27 (% z celkovej imigrácie do uvedených štátov).

Názov	1990	1995	2000	2005	2010	2015	2020	rozdiel medzi 1990 a 2020
Írsko	7,5%	22,7%	32,7%	37,4%	39,7%	39,0%	39,0%	31,5%
Belgicko	39,1%	41,5%	43,3%	47,1%	47,5%	45,9%	44,3%	5,2%
Dánsko	27,9%	25,9%	24,6%	26,4%	27,0%	30,6%	31,9%	4,0%
Taliano	24,9%	21,3%	18,9%	27,6%	31,1%	30,1%	28,1%	3,2%
Holandsko	22,3%	20,2%	18,7%	17,8%	20,3%	23,5%	25,3%	3,0%
Portugalsko	21,5%	22,5%	23,2%	22,0%	21,0%	21,0%	20,8%	-0,7%
Nemecko	45,6%	39,8%	38,2%	41,2%	42,7%	42,0%	42,6%	-3,0%
Luxembursko	80,3%	82,4%	84,2%	85,5%	86,6%	86,6%	72,1%	-8,2%
Španielsko	34,9%	34,1%	33,4%	25,3%	28,6%	28,4%	25,3%	-9,6%
Francúzsko	40,0%	40,0%	40,0%	28,5%	27,6%	25,7%	24,0%	-16,0%
Grécko	27,5%	23,7%	21,7%	23,5%	25,1%	25,1%	23,8%	-3,7%
Rakúsko	41,0%	41,0%	41,0%	41,7%	42,2%	43,5%	44,6%	3,6%
Fínsko	54,3%	38,0%	30,5%	32,8%	33,5%	33,2%	31,7%	-22,6%
Švédsko	40,3%	40,4%	40,4%	36,4%	34,1%	29,2%	26,8%	-13,5%
Staré členské štáty SPOLU	38,3%	36,1%	35,0%	32,6%	33,5%	33,0%	32,9%	-5,4%
Estónsko	2,8%	3,2%	3,9%	4,5%	5,9%	9,0%	12,3%	9,5%
Malta	10,4%	10,4%	14,5%	17,6%	17,9%	19,3%	19,2%	8,8%
Litva	6,2%	7,7%	7,7%	8,9%	10,4%	11,0%	12,1%	5,9%
Poľsko	31,7%	31,7%	31,7%	32,4%	33,4%	33,4%	33,4%	1,7%
Lotyšsko	9,0%	9,0%	9,1%	9,7%	10,4%	9,8%	9,8%	0,8%
Cyprus	25,7%	25,7%	25,7%	25,2%	25,2%	24,6%	23,6%	-2,1%
Slovensko	87,9%	82,7%	80,9%	80,4%	80,9%	80,2%	77,2%	-10,7%
Maďarsko	66,0%	67,9%	70,1%	69,7%	69,9%	58,1%	54,9%	-11,1%
Slovinsko	38,7%	37,5%	40,7%	37,5%	33,0%	28,4%	24,6%	-14,1%
Česko	80,5%	80,5%	80,5%	49,0%	31,1%	38,1%	37,9%	-42,6%
Členovia od 2004 SPOLU	27,3%	30,2%	34,4%	34,4%	34,4%	35,0%	34,8%	7,5%
Bulharsko	13,0%	20,0%	23,4%	24,1%	24,9%	26,3%	29,3%	16,3%
Rumunsko	32,5%	31,1%	29,5%	33,5%	35,9%	38,1%	35,5%	3,0%
Chorvátsko	8,9%	6,2%	6,2%	9,2%	12,1%	12,5%	12,5%	3,6%
Členovia od 2007 a 2013	14,1%	10,7%	11,3%	14,8%	18,4%	21,7%	26,1%	12,0%
SPOLU EÚ27	36,1%	34,6%	34,3%	32,3%	33,3%	32,9%	32,8%	-3,3%

Zdroj: Vlastné spracovanie údajov o migračných stavoch Organizácie Spojených národov

Migrácia do pozorovaných štátov z krajín mimo dnešnej EÚ27 predbiehala konštantný nárast migračných tokov medzi pozorovanými štátmi.

Z tabuľky 3 je vidieť, že napriek vyššie opísanému ústupu podielu imigrácie do EÚ27 z ostatných krajín dnešnej únie k ich celkovej imigrácii, priemerná emigrácia z nových členských štátov únie do štátov EÚ na ústupe nebola. Za celé pozorované obdobie stúpila o 2 % z celkovej populácie pozorovaných krajín. Najvýznamnejší podiel emigrácie do EÚ z celkovej populácie je možné zaznamenať v jej nových členských štátoch (a to o 5 % pre členov z roku 2004 v priemere za celé sledované obdobie a o 12 % pre neskorších nových členov). Za povšimnutie však tiež stojí, že v rámci nových členov EÚ jedine pri Poľsku, Rumunsku a Bulharsku došlo k jednoznačnému zosilneniu rastu emigrácie smerom do ostatných štátov dnešnej EÚ po získaní ich členstva do

únie, mierne to tiež platí pri Litve a Lotyšsku. Rast emigrácie do EÚ z ostatných členských štátov buď stagnoval, alebo dokonca poklesol po vstupe tej ktorej krajiny do EÚ. Obdobie zjavného zrýchlenia rastu emigrácie do EÚ27 pre väčšinu ostatných pozorovaných nových členských štátov je medziobdobie 2010 - 2020.

Tabuľka 3: Podiel emigrantov z dnešných členských štátov EÚ27 do ostatných 26 štátov únie (% z celkovej populácie uvedených štátov).

Názov	1990	1995	2000	2005	2010	2015	2020	rozdiel medzi 1990 a 2020	rozdiel medzi 1990 a 2000	rozdiel medzi 2000 a 2005	rozdiel medzi 2005 a 2010	rozdiel medzi 2010 a 2020
Luxembursko	8,1%	7,9%	7,7%	9,8%	10,7%	10,7%	11,1%	3,0%	-0,4%	2,2%	0,8%	0,5%
Belgicko	2,5%	2,6%	2,7%	3,0%	3,2%	3,3%	3,7%	1,2%	0,2%	0,3%	0,3%	0,5%
Grécko	4,2%	4,1%	4,0%	3,2%	2,6%	2,9%	5,3%	1,1%	-0,1%	-0,8%	-0,5%	2,6%
Holandsko	1,8%	1,8%	1,9%	2,1%	2,3%	2,3%	2,7%	1,0%	0,1%	0,2%	0,3%	0,4%
Írsko	1,0%	1,1%	1,1%	1,3%	1,4%	1,5%	1,8%	0,8%	0,1%	0,2%	0,1%	0,4%
Nemecko	1,2%	1,2%	1,4%	1,6%	1,8%	1,8%	1,9%	0,7%	0,2%	0,3%	0,2%	0,1%
Francúzsko	0,9%	1,0%	1,1%	1,2%	1,4%	1,4%	1,6%	0,6%	0,2%	0,1%	0,1%	0,2%
Portugalsko	9,7%	10,3%	10,9%	8,3%	9,5%	9,7%	10,3%	0,6%	1,2%	-2,6%	1,2%	0,8%
Dánsko	1,4%	1,5%	1,7%	1,7%	1,9%	1,7%	1,9%	0,5%	0,2%	0,1%	0,1%	0,1%
Taliansko	2,3%	2,3%	2,3%	1,8%	1,7%	1,8%	2,6%	0,4%	0,1%	-0,5%	-0,1%	0,9%
Španielsko	1,8%	1,7%	1,7%	1,2%	1,1%	1,2%	1,6%	-0,2%	-0,1%	-0,5%	-0,1%	0,4%
Rakúsko	3,4%	3,2%	3,2%	3,4%	3,5%	3,5%	4,3%	1,0%	-0,2%	0,2%	0,2%	0,8%
Švédsko	1,1%	1,1%	1,3%	1,3%	1,4%	1,3%	1,4%	0,4%	0,2%	0,1%	0,1%	0,1%
Fínsko	3,7%	4,3%	4,6%	4,3%	4,1%	3,7%	3,9%	0,2%	1,0%	-0,3%	-0,2%	-0,2%
Staré členské štáty SPOLU	2,0%	2,0%	2,1%	2,0%	2,0%	2,1%	2,5%	0,5%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Poľsko	2,0%	2,1%	2,8%	4,4%	5,9%	6,2%	8,0%	6,0%	0,8%	1,6%	1,5%	2,1%
Estónsko	0,9%	1,8%	2,6%	3,5%	4,2%	5,8%	6,7%	5,8%	1,6%	0,9%	0,7%	2,6%
Litva	3,7%	3,8%	4,2%	5,3%	6,3%	6,9%	9,0%	5,3%	0,5%	1,1%	1,0%	2,8%
Lotyšsko	1,1%	1,4%	1,8%	2,8%	3,8%	4,6%	6,3%	5,2%	0,8%	1,0%	1,0%	2,5%
Česko	3,9%	4,5%	5,5%	5,7%	5,8%	6,0%	7,5%	3,6%	1,6%	0,2%	0,1%	1,7%
Slovensko	2,1%	3,0%	4,0%	3,9%	3,6%	4,1%	5,4%	3,3%	1,9%	-0,1%	-0,3%	1,8%
Maďarsko	1,2%	1,5%	1,8%	2,2%	2,8%	3,2%	4,5%	3,2%	0,5%	0,5%	0,6%	1,7%
Slovinsko	3,1%	3,5%	3,7%	3,8%	3,8%	4,1%	4,8%	1,7%	0,6%	0,1%	0,0%	1,0%
Malta	0,6%	0,8%	0,9%	1,0%	1,3%	1,2%	1,3%	0,6%	0,3%	0,0%	0,3%	0,0%
Cyprus	6,2%	4,3%	2,8%	2,7%	2,6%	2,5%	2,8%	-3,4%	-3,4%	-0,2%	0,0%	0,2%
Členovia od 2004 SPOLU	2,2%	2,5%	3,2%	4,1%	5,1%	5,5%	7,0%	4,8%	1,0%	0,9%	1,0%	1,9%
Bulharsko	1,1%	1,4%	1,8%	4,1%	6,3%	6,8%	11,2%	10,1%	0,8%	2,3%	2,3%	4,8%
Rumunsko	2,2%	2,8%	3,4%	7,9%	13,6%	14,0%	16,0%	13,8%	1,2%	4,5%	5,7%	2,4%
Chorvátsko	5,5%	6,6%	8,3%	7,7%	7,1%	7,3%	13,1%	7,6%	2,8%	-0,6%	-0,6%	6,0%
Členovia od 2007 a 2013	2,4%	3,0%	3,7%	7,0%	11,0%	11,5%	14,5%	12,1%	1,3%	3,3%	4,0%	3,5%
SPOLU EÚ27	2,1%	2,2%	2,4%	2,7%	3,2%	3,3%	4,1%	2,0%	0,4%	0,3%	0,5%	0,8%

Zdroj: Vlastné spracovanie údajov o migračných stavoch Organizácie Spojených národov

V absolútnych hodnotách prišlo zďaleka najviac zahraničného obyvateľstva do Nemecka.

Celkovo do dnešnej EÚ prišlo do roku 2020 takmer 55 miliónov imigrantov, z čoho necelých 12,5 milióna od roku 2010. Takmer 16 miliónov z nich žije v Nemecku, čo je viac ako tretina (tabuľka 4). Druhou najvýznamnejšou destináciou je Francúzsko, ktoré do roku 2020 prilákalo zhruba 8,5 miliónov zahraničného obyvateľstva. Porovnateľné počty cudzincov s Francúzskom sa do roku 2020 usídlili aj v Španielsku (takmer 7 miliónov) a Taliansku (cez 6 miliónov). Okolo 2 miliónov zahraničného obyvateľstva prilákalo Holandsko a rovnako tak aj v Belgicko, Švédsko, či Rakúsko. Do Grécka a Portugalska prišlo celkovo viac ako milión

imigrantov. Nad pol milióna ich prišlo do Írska, Poľska, Dánska, Rumunska, Maďarska, Česka a Chorvátska. Podľa údajov OSN prišlo na Slovensko do roku 2020 cez 197-tisíc imigrantov.

Tabuľka 4: Celkový počet imigrantov žijúcich v členských štátoch dnešnej EÚ27 v absolútnych hodnotách

Krajina	Dátum vstupu do EÚ	Celkový počet imigrantov v uvedenej krajine				Imigrácia od 2010 do 2020
		1990	2000	2010	2020	
Nemecko	Zakladateľ	5 936 181	8 992 631	9 812 263	15 762 457	5 950 194
Francúzsko	Zakladateľ	5 897 267	6 278 718	7 309 986	8 524 876	1 214 890
Španielsko	1.1.1986	821 605	1 657 285	6 280 062	6 842 202	562 140
Taliansko	Zakladateľ	1 428 219	2 121 688	5 787 893	6 386 998	599 105
Holandsko	Zakladateľ	1 182 263	1 556 337	1 832 510	2 358 333	525 823
Belgicko	Zakladateľ	1 280 583	1 268 368	1 503 806	2 005 479	501 673
Švédsko	1.1.1995	788 767	1 003 798	1 337 214	2 003 908	666 694
Rakúsko	1.1.1995	793 239	996 547	1 274 901	1 738 183	463 282
Grécko	1.1.1981	618 139	1 111 665	1 321 149	1 340 456	19 307
Portugalsko	1.1.1986	435 782	651 472	762 825	1 001 963	239 138
Írsko	1.1.1973	227 961	350 552	730 542	871 256	140 714
Poľsko	1.5.2004	1 127 771	825 251	642 417	817 254	174 837
Dánsko	1.1.1973	235 189	371 026	500 772	717 574	216 802
Rumunsko	1.1.2007	135 825	134 254	177 211	705 310	528 099
Maďarsko	1.5.2004	347 510	296 957	436 616	584 567	147 951
Česko	1.5.2004	110 394	220 789	398 493	540 921	142 428
Chorvátsko	1.7.2013	475 438	585 298	573 248	528 056	-45 192
Fínsko	1.1.1995	63 255	136 203	228 481	386 052	157 571
Luxembursko	Zakladateľ	113 795	139 750	163 142	298 062	134 920
Slovinsko	1.5.2004	178 077	214 508	253 786	277 964	24 178
Lotyšsko	1.5.2004	646 007	430 178	313 786	239 422	-74 364
Estónsko	1.5.2004	381 997	249 512	217 890	199 277	-18 613
Slovensko	1.5.2004	41 295	116 376	146 319	197 161	50 842
Cyprus	1.5.2004	43 805	80 076	188 472	190 366	1 894
Bulharsko	1.1.2007	21 510	43 360	76 287	184 363	108 076
Litva	1.5.2004	349 258	214 311	160 772	145 184	-15 588
Malta	1.5.2004	15 077	21 521	33 008	114 760	81 752
SPOLU (Starí člen.)		19 822 245	26 636 040	38 845 546	50 237 799	11 392 253
SPOLU (2004)		3 241 191	2 669 479	2 791 559	3 306 876	515 317
SPOLU (2007 a 2013)		632 773	762 912	826 746	1 417 729	590 983
SPOLU		23 696 209	30 068 431	42 463 851	54 962 404	12 498 553

Zdroj: Vlastné spracovanie údajov o migračných stavoch Organizácie Spojených národov

Nemecko je hlavnou destináciou pre imigrantov z Európy a Ázie, zatiaľ čo Francúzsko prijíma najviac ľudí z Afriky.

Nemecko láka najmä obyvateľstvo východnej Európy, západnej Ázie a Južnej Európy. Do roku 2020 Nemecko prijalo najviac imigrantov z Poľska (cez 2 milióny), Turecka (1,8 miliónov), z Ruskej Federácie (1,2 milióna) a Kazachstanu (1,1 milióna). V Nemecku je možné stretnúť taktiež veľa ľudí zo Sýrie (707-tisíc), Talianska (695-tisíc), Rumunska (655-tisíc), a tiež Česka (603-tisíc). Francúzsko je hlavnou migračnou destináciou pre obyvateľov severnej Afriky. Celkovo tam v roku 2020 žilo 3,2 miliónov imigrantov z danej oblasti, z čoho 1,6 milióna z Alžírsku a 1,1 milióna z Maroka. Druhou skupinou krajín odkiaľ obyvateľstvo emigruje do Francúzska je južná Európa s celkovým počtom 1,4 miliónov migrantov, z čoho 640-tisíc z Portugalska. Do Španielska prišlo najviac ľudí z Latinskej Ameriky a Karibiku (2,8 milióna) a tiež z východnej Európy (1,1 milióna, z čoho 613 tisíc z Rumunska). V Španielsku je tiež možné vidieť mnoho ľudí z Maroka (786-tisíc). Taliansko láka na život hlavne obyvateľov východnej Európy (celkovo ich prišlo takmer 1,8 milióna, z toho cez 1 milión z Rumunska).

Tabuľka 5: Počet imigrantov v štyroch najvýznamnejších destináciách EÚ podľa územia ich pôvodu v absolútnych hodnotách a porovnanie so Slovenskom (stav v roku 2020)

Územie pôvodu / Destinácia	Nemecko	Francúzsko	Španielsko	Taliansko	Slovensko
AFRIKA	609 062	4 318 840	1 098 247	1 272 639	1 531
Severná Afrika	242 893	3 202 131	858 580	748 890	763
Západná Afrika	158 204	494 829	183 222	404 723	230
Ostatné územia Afriky	207 965	621 880	56 445	119 026	538
ÁZIA	5 479 507	1 191 122	465 075	1 071 568	8 151
Stredná Ázia	1 307 437	5 548	3 928	10 027	408
Východná Ázia	215 941	176 327	193 747	247 308	2 103
Juhovýchodná Ázia	313 314	315 034	60 820	176 173	2 654
Južná Ázia	662 175	212 915	139 167	563 071	736
Západná Ázia	2 980 640	481 298	67 413	74 989	2 250
EURÓPA	9 093 582	2 585 673	2 363 481	3 271 244	182 652
Východná Európa	5 538 725	396 995	1 059 961	1 797 252	140 702
Severná Európa	321 866	211 502	406 653	96 098	13 221
Južná Európa	2 464 172	1 405 827	290 912	763 669	11 806
Západná Európa	768 819	571 349	605 955	614 225	16 923
LAT. AMERIKA a KARIBIK	253 125	325 015	2 819 392	669 633	977
SEVERNÁ AMERIKA	174 488	91 250	66 455	79 213	3 261
OCEÁNIA	19 005	12 976	10 335	21 031	492
Úroveň rozvoja štátu pôvodu					
Rozvinuté regióny	9 324 457	2 713 163	2 448 259	3 380 255	186 553
Menej rozvinuté regióny	6 304 312	5 811 713	4 374 726	3 005 073	10 511

Zdroj: Vlastné spracovanie údajov o migračných stavoch Organizácie Spojených národov

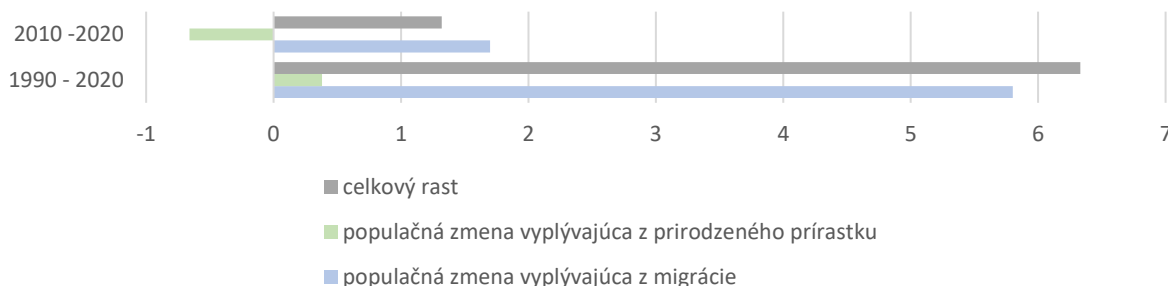
Na údaje o ročných migračných tokoch z konkrétnych krajín na Slovensko sme sa pozreli cez štatistiky Úradu pred dohľad nad zdravotnou starostlivosťou (ÚDZS), ktoré sa odvíjajú od počtu nahlásených a odhlásených obyvateľov zo zdravotných poisťovní. Z imigrantov, ktorí uviedli štát pôvodu, ich od roku 2006 (odkedy sú údaje dostupné) do roku 2014 prišlo (a za dané obdobie aj zostalo) najviac z Čiech (3-tisíc), z Ukrajiny (2-tisíc), z Rumunska (1,7-tisíc) a z Maďarska (1,3-tisíc). Medzi rokmi 2015-2020 na Slovensko imigrovalo najviac obyvateľstva Ukrajiny (24-tisíc), Srbska (7,2-tisíc), Vietnamu (4,2-tisíc) a Ruska (2-tisíc). Z Česka ich prišlo už len 1,8-tisíc a z Maďarska a Rumunska po 1,4-tisíc. Celkovo sa za posledné obdobie počet imigrantov z krajín mimo EÚ navýšil. Pravdepodobne tejto zmene napomohli určité uvoľnenia migračných pravidiel. Od júna 2017 môžu občania Ukrajiny cestovať do schengenského priestoru bez víz s biometrickým pasom na obchodné, turistické a rodinné účely do 90 dní v priebehu polroka. Navyše, v máji 2018 začal na Slovensku platiť zákon, ktorý zjednodušuje podmienky na zamestnávanie cudzincov z tretích štátov v nedostatkových profesiách a v regiónoch s nezamestnanosťou nižšou ako päť percent.

Emigračné údaje od ÚDZS nie sú rovnako relevantné, pretože odhlasujúci sa z poisťovní neudávajú krajinu ich odchodu. Náhladom do bilaterálnych migračných údajov od OSN (ktoré vychádzajú zo štatistik imigrácie registrovanej v ostatných štátoch) vidíme, že Slováci odchádzajú najviac do Čiech, kde podľa týchto údajov do roku 2020 odišlo takmer 114 tisíc občanov, do Spojeného kráľovstva (72-tisíc), Nemecka (61-tisíc), ale aj Rakúska (43-tisíc), Maďarska (21-tisíc), Švajčiarska (20-tisíc), Kanady (16-tisíc), Írska (14-tisíc), či Talianska (11-tisíc) a Španielska (10-tisíc).

6. Zhrnutie a výzvy pre Slovensko

Celkovo bol podľa našich výsledkov pre skupinu pozorovaných krajín EÚ typický pokles rastu populácie za posledných 10 rokov, pričom nedosahuje tretinovú úroveň 30 ročného obdobia²¹ (Graf 4). Zároveň je možné zaznamenať veľmi mierne zníženie intenzity nárastu populácie vďaka migrácii a ústup prirodzeného prírastku do negatívnych úrovní. Za posledných 10 rokov teda iba pozitívna čistá migrácia pomáha dosahovať populačný nárast tejto skupiny štátov ako celku. Ako sme však videli, toto platí len pre určité krajiny z uvedenej skupiny.

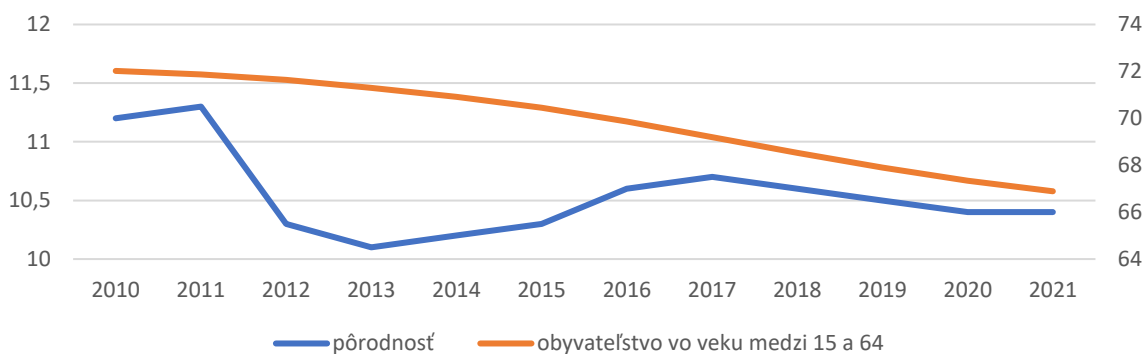
Graf 4: Percentuálne zmeny populácie v zoskupení vybraných štátoch EÚ a ich zložky

Zdroj: vlastné spracovanie údajov Svetovej banky²².

Slovensko sa radí medzi krajiny s pozitívnymi výsledkami populačného rastu (rastíme porovnateľne k určitým štátom starej EÚ, ako napr. Portugalsko alebo Nemecko). Za tento rast vďačíme relatívne vysokej miere pôrodnosti vo vzťahu k miere úmrtnosti. Miera prirodzeného prírastku však časom stráca na významnosti. Pôrodnosť nám posledné roky klesá a rovnako tiež percento populácie v aktívnom veku.

Graf 5: Vývoj pôrodnosti (na 1000 obyvateľov, ľavá os) a vývoj percenta obyvateľstva vo veku medzi 15 a 64 rokom života (pravá os) na Slovensku od roku 2010

Zdroj: vlastné spracovanie údajov Svetovej banky²³

²¹ Pre dlhšia časové obdobie je pomer zložiek na zmenu populácie 5,8 % (migrácia) ku 0,39 % (prirodzený prírastok), z čoho je možné usúdiť relatívne spomalenie celkového rastu populácie v skupine krajín za posledných 10 rokov, pričom naň vplyva hlavne pokles prirodzeného prírastku.

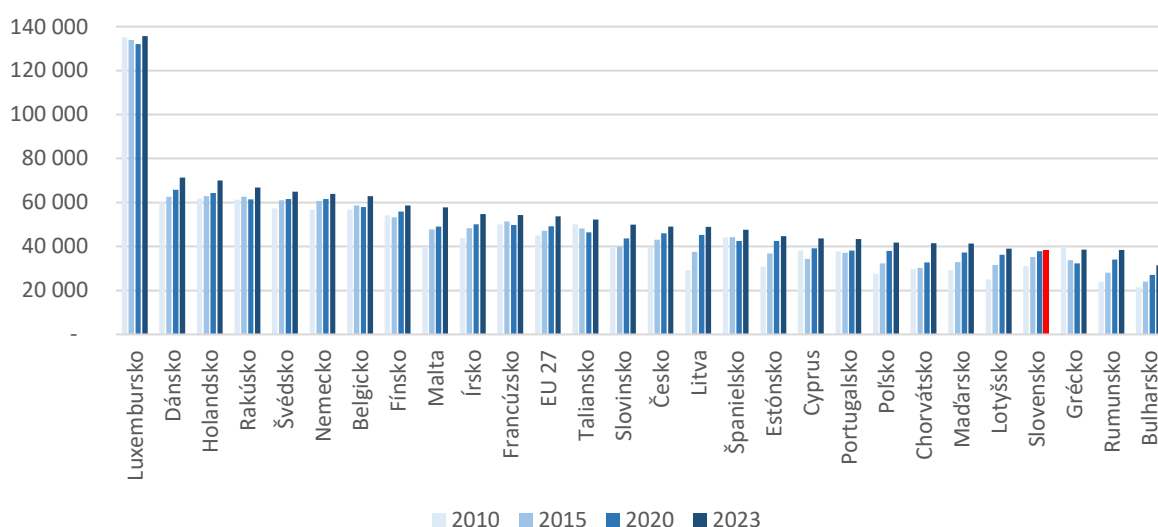
²² <https://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.CBRT.IN>
<https://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.CDRT.IN>
<https://data.worldbank.org/indicator/SM.POP.NETM>
<https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL>

²³ <https://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.CBRT.IN>
<https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.1564.TO.ZS>

Ako bolo uvedené v prehľade literatúry, medzi očakávané vplyvy migrácie nepatrí iba snaha zvrátiť prirodzený populačný pokles, ale aj prispieť k pozitívnym zmenám vo vekovej štruktúre starnúcich populácií a tým aj k stabilizácii trhu práce a verejných financií. Na Slovensku je podľa výsledkov Inštitútu finančnej politiky²⁴ nedostatočný počet pracujúcej sily, čo je spôsobené nedostatkom obyvateľov v aktívnom veku. Tomuto zaostávaniu výrazne prispieva deficit z pracovnej migrácie. Ak by chcelo Slovensko dosiahnuť napr. nemeckú úroveň miery zamestnanosti, je potrebné na Slovenský trh práce dostať 546 tisíc dodatočných pracujúcich (IFP, 2022). Pre zvrátenie tejto situácie je potrebné robiť kroky s cieľom prilákať potenciálnu pracovnú silu zo zahraničia, či už narodenú za hranicami, alebo na Slovensku.

Ako bolo spomenuté v literárnom prehľade, pre prilákanie ľudí zo zahraničia, ako aj pre udržanie vlastnej populácie, je dôležité disponovať atraktívnym prostredím, ktoré ponúka možnosti a vzbudzuje dôveru. Nie je zámerom tohto komentára predostrieť celý zoznam ukazovateľov životnej úrovne. V skratke poukážeme na vybrané skutočnosti. **Na úrovni ekonomických predpokladov Slovensko zaostáva.** Slovensko je v HDP na obyvateľa za priemerom EÚ, pričom v jeho dobiehaní posledné roky zaostáva. Dôvodom je nízka produktivita práce, ktorá sa následne premieta aj do relatívne nízkych príjmov a spotreby (NBS, 2023).

Graf 6: Reálne HDP na obyvateľa v parite kúpnej sily podľa TED^{TM25}

Zdroj: vlastné spracovanie dát na základe databázy TED

Pre mnohých je rozhodnutie migrovať z krajiny alebo do krajiny spojené s **výberom vysokej školy** za hranicami. Slovenské vysoké školy nedosahujú úroveň vysokých škôl susedných krajín. Zatiaľ čo žiadna slovenská vysoká škola nie je zaradená medzi 1000 najlepších v rebríčku Times, ostatné štáty V4 tento cieľ dávno dosiahli. V ostatných renomovaných rebríčkoch je Slovensko tiež pozadu (ISA, 2023). Veľkým konkurentom je hlavne Česká republika, v ktorej štúdium nepredkladá jazykové bariéry a kam mnohí slovenskí študenti odchádzajú (To dá rozum, 2018).

²⁴ REFORMNÝ KOMPAS SLOVENSKEJ EKONOMIKY (2022), Inštitút finančnej politiky (IFP), MF SR (2022)

²⁵ V súčasnosti existuje metodický nesúlad v odhade vývoja HDP na obyvateľa v parite kúpnej sily, avšak všetky odhady poukazujú na spomalenie konvergencie Slovenska v posledných rokoch.

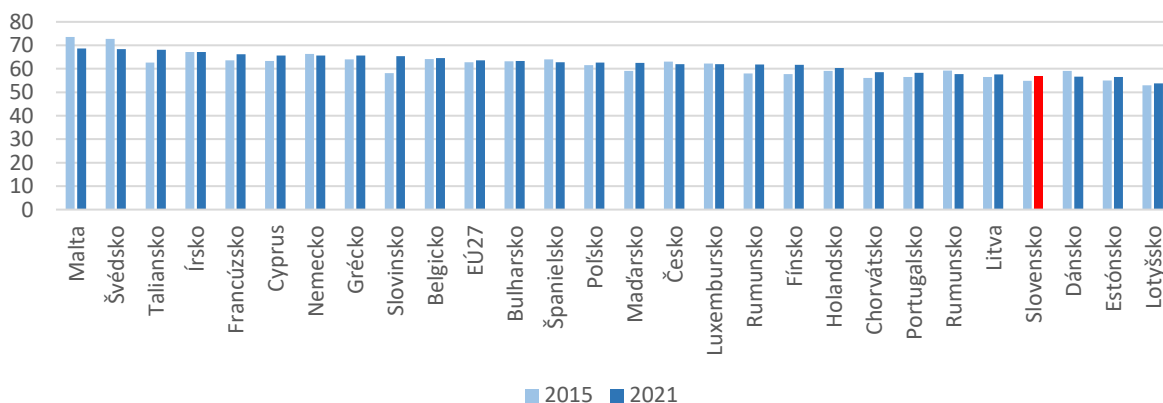
Tabuľka 6: Porovnanie umiestnenia VŠ štátov Vyšehradskej štvorky a Rakúska v štyroch najznámejších rebríčkoch kvality²⁶ (2022)²⁷.

Krajina (celkový počet VŠ)	Počet umiestnených VŠ											
	Times			QS			ARWU			SCImago		
	hodnotené VŠ	TOP 500	500- 1000	hodnotené VŠ	TOP 500	500- 1000	hodnotené VŠ	TOP 500	500- 1000	hodnotené VŠ	TOP 500	500- 1000
Slovensko (34)	7	0	0	6	0	5	1	0	1	16	0	0
Česko (70)	18	0	4	15	3	6	8	2	6	21	1	1
Maďarsko (70)	11	1	4	9	0	7	4	0	4	16	0	0
Poľsko (379)	23	0	2	19	2	13	11	2	9	71	0	1
Rakúsko (85)	12	7	4	8	5	3	13	6	7	20	1	2

Zdroj: vlastné spracovanie údajov z webových stránok rebríčkov kvality VŠ

Potenciálnych obyvateľov tiež môže zaujímať životná úroveň z hľadiska kvality **zdravotníctva**. Ani v tomto ohľade Slovensko nepatrí medzi najsľubnejšie štáty. Nízka úroveň zdravotníctva je podčiarknutá významným odlivom kvalifikovaných pracovníkov v tomto sektore. Slovensko má v porovnaní s priemerom EÚ nedostatok lekárov a predovšetkým zdravotných sestier (NBS, 2023). Slovensko je tiež za priemerom EÚ v základných ukazovateľoch, ako napríklad predpokladaná dĺžka života prežitá v zdraví.

Graf 7: Predpokladaná dĺžka života prežití v zdraví (v rokoch života)

Zdroj: Eurostat

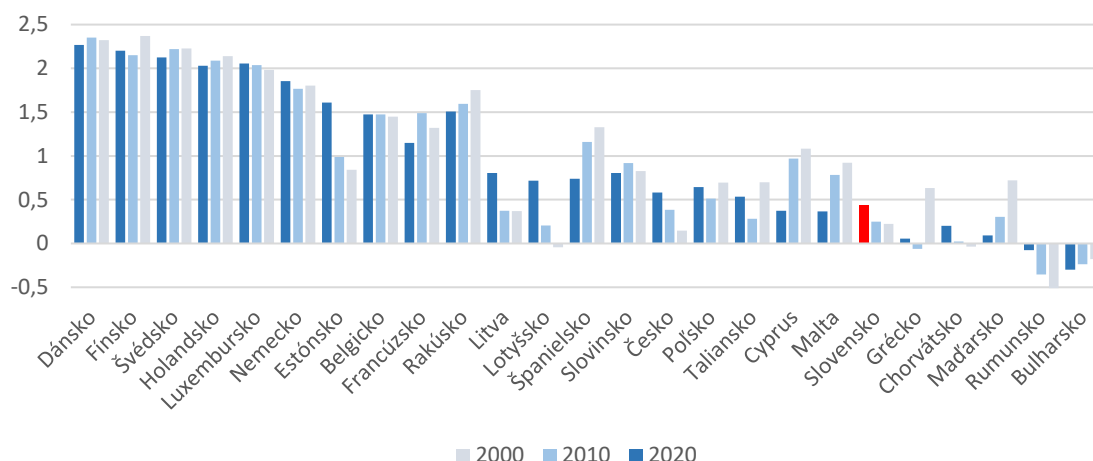
Ak ide o ukazovatele **kvality inštitúcií**, pre ilustráciu ponúkame grafy s dvoma ukazovateľmi spomedzi Indikátorov kvality vládnutia (World Government Indicators²⁸) Svetovej banky, na ktorých úrovni Slovensko tiež zaostáva. Indikátor právneho štátu (Rule of law) zachytáva vnímanie miery, do akej agenti dôverujú pravidlám spoločnosti a dodržiavajú ich, a najmä kvalitu vymáhania zmlúv, vlastnícke práva, políciu a súdy, ako aj pravdepodobnosť zločinu a násillia. Tento indikátor, rovnako ako aj indikátor vnímania korupcie, hovoria o dôveryhodnosti v štát, ktoré sú dôležité či už pri rozhodovaní o hospodárskom pôsobení v krajine alebo o živote v ňom všeobecne.

²⁶ V rámci SCImago IR sa umiestnili všetky naše hodnotené VŠ v prvej 1000, je však nevyhnutné poukázať na fakt, že z celkového počtu hodnotených univerzít (4364) sa všetky univerzity umiestnili v prvej 1000, keďže veľa z nich sa nachádza na tej istej priečke, napríklad na tej istej priečke, ako sa umiestnila Univerzita Komenského v Bratislave (najlepšie umiestnená zo SR) sa nachádzalo ďalších 7 vysokých škôl. Posledná univerzita sa umiestnila na 808. priečke.

²⁷ Times, QS aj ARWU majú zverejnené poradie aj pre rok 2023. Uvádzame však rok, v rámci ktorého je možné porovnanie so SCImago. Poradie univerzít sa z roka na rok nemení významne, takže tento posun nevyplýva na výsledky dramaticky.

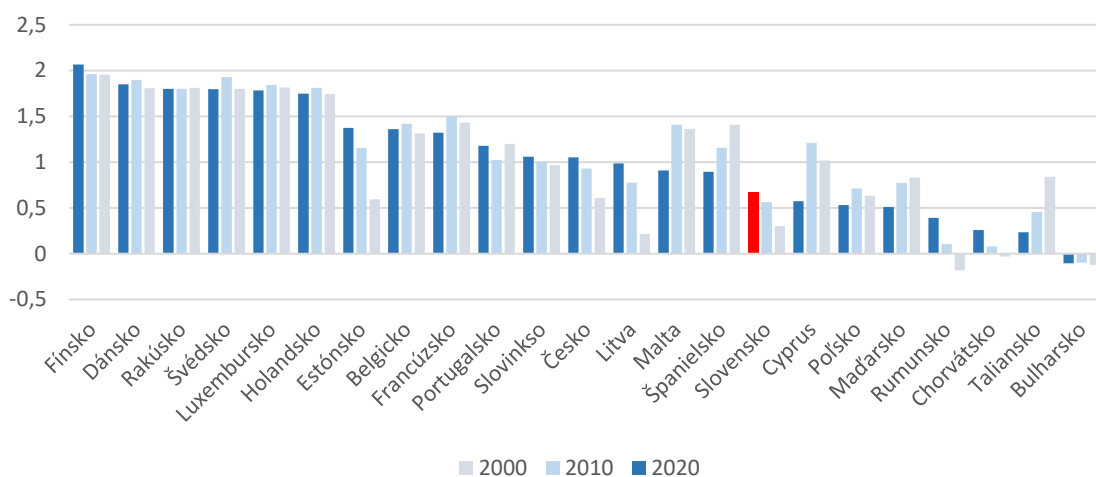
²⁸ <https://info.worldbank.org/governance/wgi/>

Graf 8: Indikátor kontroly korupcie (Control of corruption) ²⁹

Zdroj: vlastné spracovanie údajov Svetovej banky³⁰

Graf 9: Indikátor právneho štátu (Rule of law) ³¹

Zdroj: vlastné spracovanie údajov Svetovej banky

Konkurovať starým členským štátom EÚ, ktorých úroveň rozvoja prirodzene láka väčšinu mobilných talentov na území EÚ, nie je jednoduché. Konflikt na Ukrajine je neľahkou situáciou, ktorá núti k odchodu z krajiny aj tých, ktorí by za iných okolností nemuseli. Pre Slovensko je to však zároveň možnosť, ako prísť ku pracovnej sile aj vďaka efektu kultúrnej či geografickej blízkosti. Túto relatívnu výhodu je však možné premrhať nedostatočnou otvorenosťou a nedostatočnou implementáciou podporných krokov v ich dlhodobom usadení sa na Slovensku. Slovensko zatiaľ prijalo do 115-tisíc Ukrajincov (údaj z dňa 7.5.2023), zatiaľ čo Česko ich prilákalo už cez pol milióna.

Popri otázke životnej úrovne je ďalším zo základných predpokladov pre prilákanie ľudí spoza hraníc aj to, do akej miery je cieľová krajina migrácii otvorená a čo ponúka migrantom z hľadiska ich práv, rovnosti príležitostí

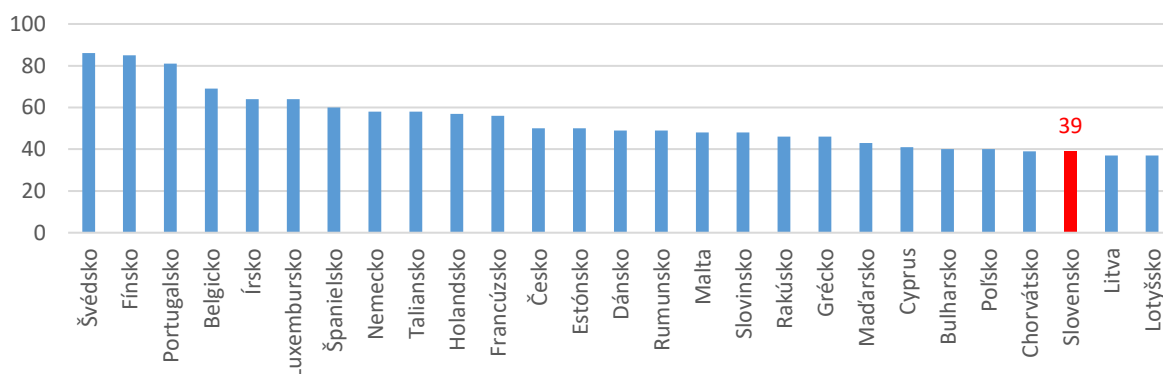
²⁹ Odhad udáva skóre krajiny na súhrnnom ukazovateli v jednotkách štandardného normálneho rozdelenia, t. j. v rozmedzí približne od -2,5 do 2,5.

³⁰ <https://info.worldbank.org/governance/wgi/>

³¹ Odhad udáva skóre krajiny na súhrnnom ukazovateli v jednotkách štandardného normálneho rozdelenia, t. j. v rozmedzí približne od -2,5 do 2,5.

a stability. Podľa údajov tzv. Mipex³² (The Migrant Integration Policy Index), prisťahovalci z krajín mimo EÚ čelia na Slovensku mnohým prekážkam. Slovensko dosiahlo 39 bodov na 100-bodovej škále MIPEX, zatiaľ čo priemerná pozorovaná krajina (celkovo je indikátor zostavovaný pre 56 štátov) dosiahla 49 bodov. Slovenský prístup k integrácii klasifikuje MIPEX ako „rovnosť na papieri“, čo znamená, že imigranti majú rovnaké základné práva, nie však rovnaké príležitosti. Rovnako je v tomto ohľade hodnotená väčšina krajín strednej a východnej Európy, ako sú Chorvátsko, Maďarsko a Poľsko. Naproti tomu v Česku a Rakúsku sú politiky vyspelejšie.

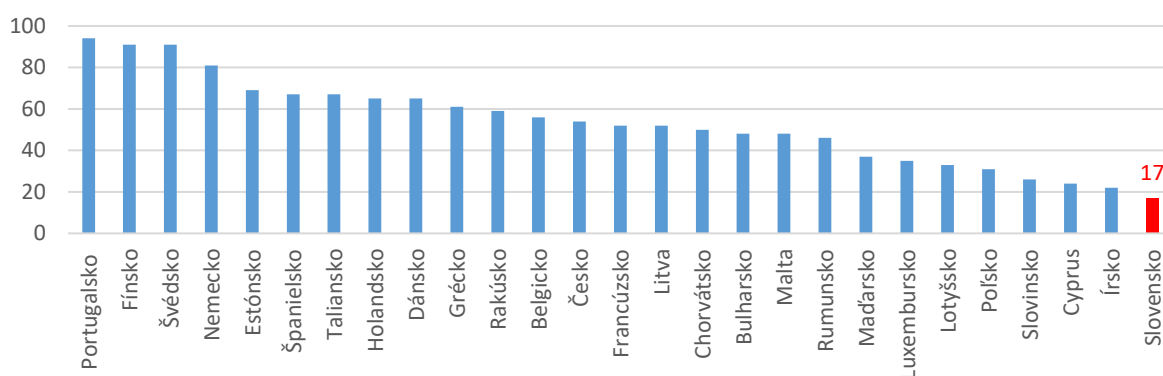
Graf 10: Celkové hodnotenie MIPEX pre štáty EÚ27 v roku 2019.

Zdroj: Údaje zo stránky MIPEX <https://www.mipex.eu/play/>

Celkovo MIPEX hodnotí 8 oblastí. V prvom rade je podľa indexu na Slovensku nepriaznivá **Mobilita na trhu práce**. V tomto ohľade sme medzi krajinami MIPEX na druhom mieste od konca (spolu s Indiou a Indonéziou, po Saudskej Arábii), a to aj po zavedení miernej zmeny v postupe uznávania diplomov štátnych príslušníkov tretích krajín. Štátni príslušníci tretích krajín dostávajú na Slovensku len malú alebo žiadnu cieľnú podporu v oblasti zamestnania. Politiky mobility na trhu práce vplyvajú na verejnú mienku populácie. Nedostatočné začlenenie imigrantov na trh práce sa spája s vnímaním imigrantov ako konkurenciu alebo hrozbu, a nie ako príležitosť.

Graf 11: Hodnotenie politik mobility imigrantov na trhu práce podľa MIPEX pre štáty EÚ27 v roku 2019

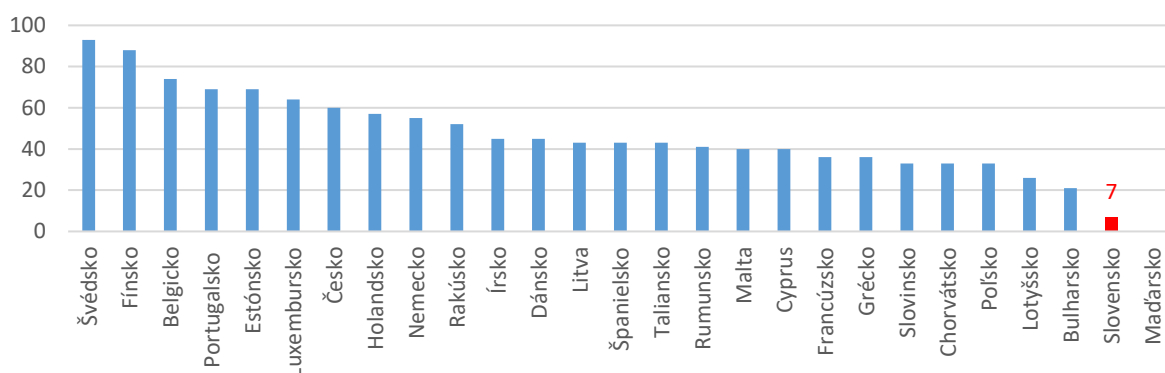

Zdroj: Údaje zo stránky MIPEX <https://www.mipex.eu/labour-market-mobility>

³² <https://mipex.eu/slovakia>

Druhým najslabším miestom Slovenska v rámci MIPEX je **Vzdelávanie**, na úrovni ktorého je Slovensko zaradené na 5. spodnú priečku v rámci pozorovaných štátov MIPEX. Na Slovensku chýbajú integračné stratégie a podpora pre zahraničných žiakov. Tento bod je slabina celej strednej Európy okrem Česka. Okrem osnov multikultúrneho vzdelávania oznámených v roku 2008 školy nedostávajú žiadnu podporu na presadzovanie sociálnej integrácie a len slabú podporu na pomoc žiakom imigrantov zapojiť sa a dohnať zameškanú akademickú úroveň. Iba deti migrantov s povoleným pobytom majú prístup k úplnej školskej dochádzke a všeobecnej podpore pre znevýhodnených študentov. Podľa Mipex, výsledkom efektívnych politík by mali byť nie len čísla, ale aj pocity študentov, ktorí by sa na slovenských školách mali cítiť bezpečne a ako doma.

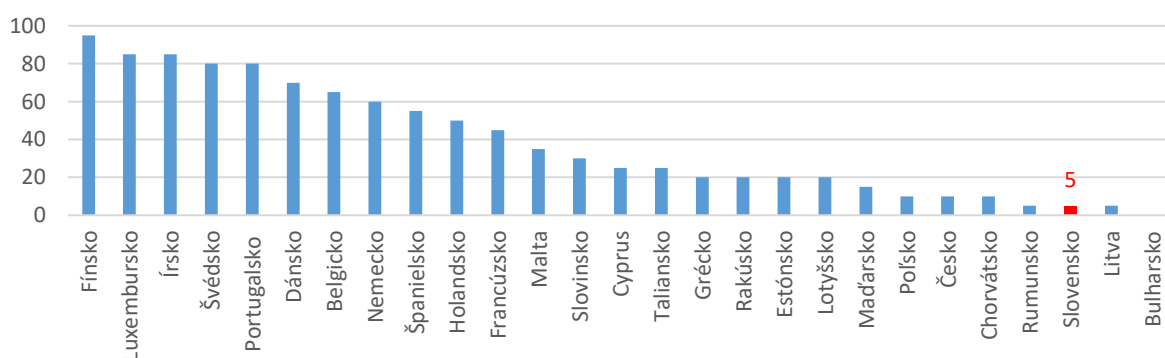
Graf 12: Hodnotenie politík vzdelania imigrantov podľa MIPEX pre štáty EÚ27 v roku 2019

Zdroj: Údaje zo stránky MIPEX <https://www.mipex.eu/education>

Tretou významnou slabinou Slovenska je **Politická participácia**, ktorá stále chýba v integračných stratégiách na Slovensku a na úrovni ktorej Slovensko od roku 2007 nedosiahlo žiadny pokrok (10-te miesto odspodu). V rámci nekoherentnej politiky môžu imigranti s trvalým pobytom na Slovensku voliť a kandidovať v miestnych voľbách, ale nemajú právo vstupovať do politických strán a zakladať politické združenia. Tieto politiky sú nepriaznivé pre podporu politickej participácie imigrantov. Inkluzívne politiky sú spojené s vyššou mierou dôvery verejnosti a pocitom spoločnej občianskej identity, a nie tej etnickej.

Graf 13: Hodnotenie politík pre politickú participáciu imigrantov podľa MIPEX pre štáty EÚ27 v roku 2019

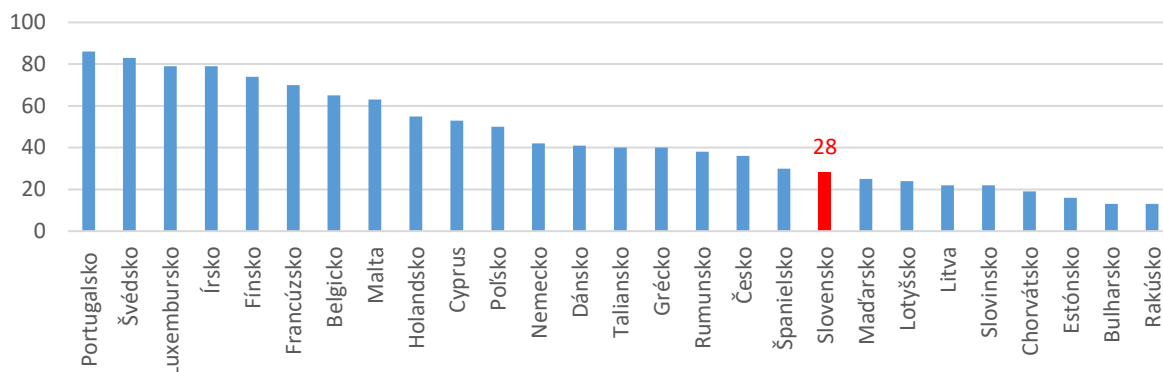

Zdroj: Údaje zo stránky MIPEX <https://www.mipex.eu/political-participation>

Prístup k štátnej príslušnosti hodnotí MIPEX na Slovensku ako mierne nepriaznivý. Záujemci o naturalizáciu musia spĺňať najviac subjektívne požiadavky v EÚ a úrady ich môžu zamietnuť z nejasných dôvodov. Dvojročné

konanie a poplatok 700 EUR (iba v prípade kladného rozhodnutia) patria k najdlhším procesom s najvyšším poplatkom v Európe. Odstránenie prekážok k občianstvu imigrantom pomáha cítiť sa ako rovnocenní členovia spoločnosti, môže im to vylepšiť ich sociálno-ekonomické postavenie, politickú účasť, pocit spolupatričnosti a dôveru v spoločnosť v ktorej žijú.

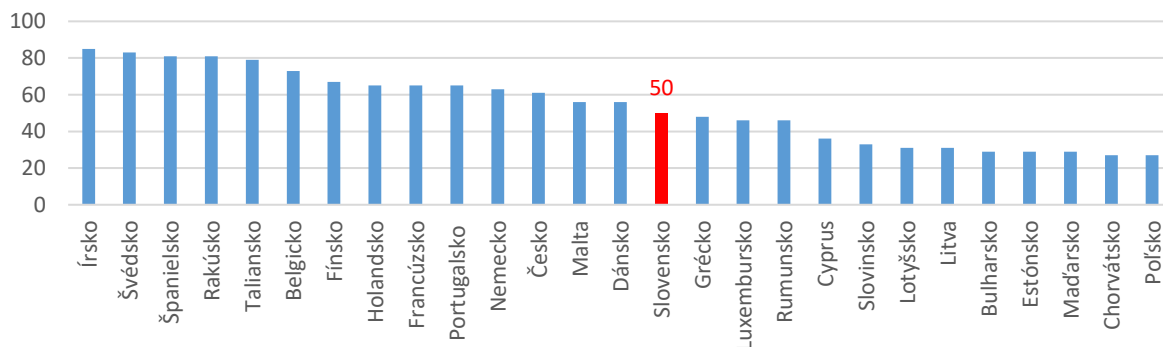
Graf 14: Hodnotenie politik prístupu k štátnej príslušnosti podľa MIPEX pre štáty EÚ27 v roku 2019

Zdroj: Údaje zo stránky MIPEX <https://www.mipex.eu/access-nationality>

Ďalšou oblasťou hodnou určitých krokov pre zvýšenie predpokladu atraktívnosti krajiny pre prisťahovalcov je **Zdravie**, ktoré je podľa MIPEX na Slovensku hodnotené ako spolie priaznivé. Napriek nedávnym zlepšeniam, napríklad v poskytovaní informácií žiadateľom o azyl o ich nárokoch, služby naďalej nereagujú na špecifické potreby migrantov. Migrujúci pacienti na Slovensku čelia prekážkam v dosahovaní ich plného a neobmedzeného prístupu k systému zdravotnej starostlivosti. Politiky na tejto úrovni môžu významne ovplyvniť, ako dobre sa prisťahovalci cítia z hľadiska ich duševného aj fyzického zdravia.

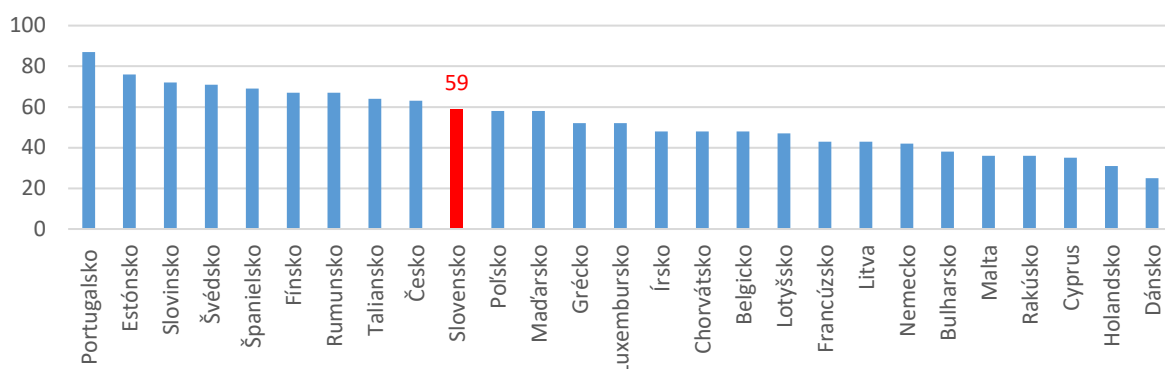
Graf 15: Hodnotenie politik zdravia imigrantov podľa MIPEX pre štáty EÚ27 v roku 2019

Zdroj: Údaje zo stránky MIPEX <https://www.mipex.eu/health>

Na úrovni oblasti **Zjednotenie rodiny** Slovensko poskytuje prisťahovalcom podmienky vyhodnotené ako spolie priaznivé. Prisťahovalci na Slovensku majú základné zákonné právo na zlúčenie s rodinou vďaka štandardom EÚ, ktoré Slovensko dodržiava len minimálne. Slovensko obmedzuje možnosti sociálnej a ekonomickej integrácie rodinných príslušníkov a zaobchádza s nimi ako „s dočasnými závislými osobami svojho sponzora“ (MIPEX 2020). V rámci inkluzívnej politiky sa rodiny prisťahovalcov s väčšou pravdepodobnosťou znovu spoja, usadia sa v krajine, nájdu si prácu a lepšie miesto na život a dôstojne starnú. Reštriktívne politiky toto všetko sťažujú mnohým rodinám.

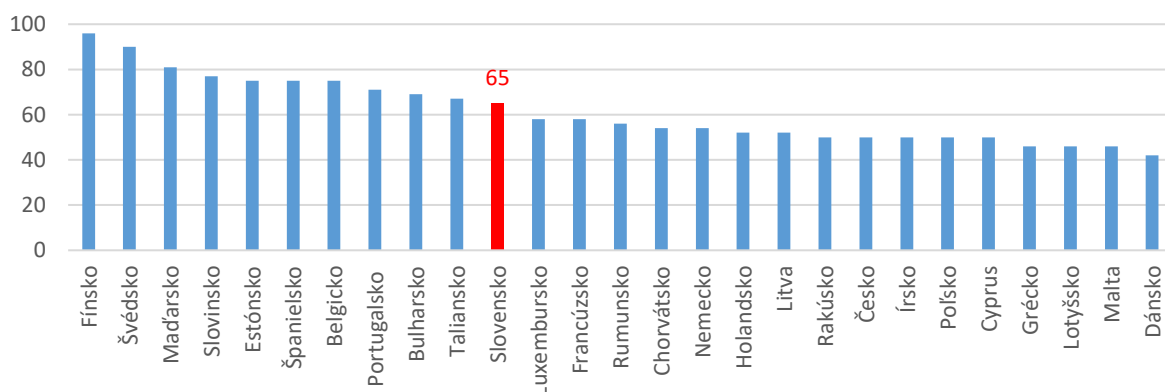
Graf 16: Hodnotenie politik zjednocovania rodín imigrantov podľa MIPEX pre štáty EÚ27 v roku 2019

Zdroj: Údaje zo stránky MIPEX <https://www.mipex.eu/family-reunion>

Z hľadiska získavania **trvalého pobytu** je Slovensko hodnotené ako mierne priaznivá krajina. Imigranti sú však stále konfrontovaní s podmienkami, z ktorých mnohé sú najprísnejšie v EÚ. Podľa MIPEX je politika trvalého pobytu z dlhodobého hľadiska najviac dôležitá pre zapustenie koreňov migrujúcich vo svojej novej krajine a pre zabezpečenie stabilnejšieho zamestnania. Reštriktívne politiky týkajúce sa trvalého pobytu môžu uväzniť imigrantov v neistých pracovných miestach a nelegálnom postavení. V rámci inkluzívnych politik je pravdepodobnejšie, že prisťahovalci zostanú dlhodobo, usadia sa a zabezpečia si lepšie pracovné miesta.

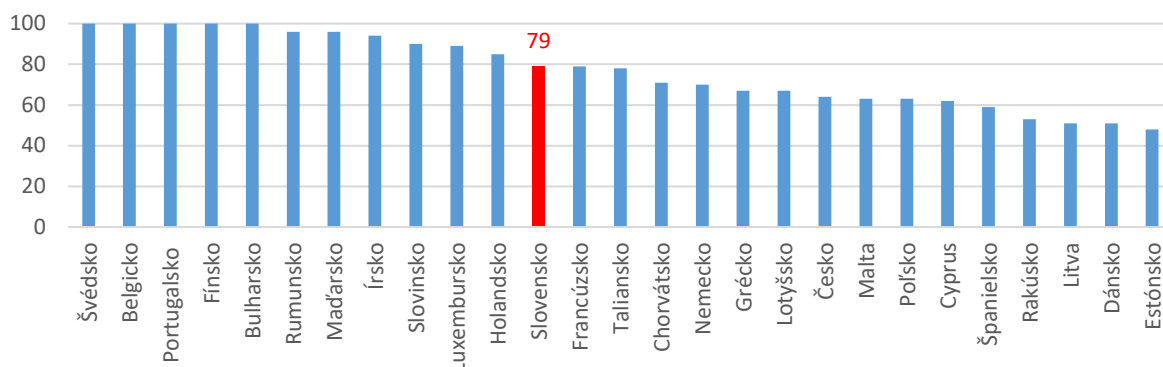
Graf 17: Hodnotenie politik trvalého pobytu imigrantov podľa MIPEX pre štáty EÚ27 v roku 2019

Zdroj: Údaje zo stránky MIPEX <https://www.mipex.eu/permanent-residence>

Relatívne silnejšia stránka Slovenska spočíva v mierne priaznivej **antidiskriminačnej politike**, pričom na zabezpečení jej implementácie zostáva ešte veľa práce. Diskriminácia z národnostných, náboženských a etnických/rasových dôvodov je zakázaná. Pomalé rozširovanie antidiskriminačných politik vo väčšine krajín MIPEX má dlhodobý vplyv na pretváranie postojov verejnosti, povedomia a dôvery v spoločnostiach. V rámci efektívnej antidiskriminačnej politiky imigranti skôr poznajú svoje práva, neidentifikujú sa ako diskriminovaná menšina, a majú tiež tendenciu viac dôverovať polícii a právnomu systému.

Graf 18: Hodnotenie antidiskriminačných politík podľa MIPEX pre štáty EÚ27 v roku 2019

Zdroj: Údaje zo stránky MIPEX <https://www.mipex.eu/anti-discrimination>

Celkovo je Slovensko ďaleko pozadu v porovnaní so štátmi EÚ. MIPEX hodnotí, že reštriktívne politiky, ako je tá slovenská, môžu vytvoriť „začarovaný kruh“ vylúčenia, ktorý posilňuje strach a separáciu. Podľa MIPEX, doterajšia politika Slovenska povzbudzuje verejnosť, aby vnímala imigrantov ako všeobecné hrozby, čím sa znižuje potenciál pre integráciu. V rámci reštriktívnych politík verejnosť zažíva vyššiu mieru xenofóbie a islamofóbie a nižšiu úroveň sociálnej dôvery, čo vedie k tomu, že má menej kontaktov a menej pozitívnych skúseností s imigrantmi.

V porovnaní s výsledkami MIPEX z roku 2014 majú dnes (výsledky z roku 2019) imigranti o niečo väčšiu podporu rovnosti príležitostí a dlhodobej bezpečnosti v dôsledku zmien v uznávaní akademických kvalifikácií a zvýšenej podpory v prístupe k zdravotnej starostlivosti (pre žiadateľov o azyl). Rovnako sa na Slovensku zlepšilo zapojenie migrantov do poskytovania informácií, navrhovania a poskytovania služieb. Slovenské skóre MIPEX sa tým od roku 2014 do roku 2019 zlepšilo o dva body. Rovnako tak však postúpila aj priemerná krajina MIPEX, čím zostávame stále rovnako pozadu.

7. Odporúčania

Zámerom tohto komentára bolo poukázať na toky obyvateľstva v rámci štátov EÚ a na pozíciu Slovenska v rámci týchto tokov. Poukázali sme na to, že životná úroveň v štátoch ako aj ich otvorenosť voči migrantom vplyvajú na smer týchto tokov. Otázka životnej úrovne je téma veľmi komplexná a zaoberali sa ňou už mnohí vo svete, ako aj na Slovensku. Dovolíme si preto v tejto časti zoskupiť aj analýzy s odporúčaniami národných či nadnárodných inštitúcií, ktoré sa danou témou už zaoberali. Rovnako tak v rámci problematiky otvorenosti Slovenska sa do veľkej miery inšpirujeme tým, na čo poukazuje vyššie spomínaný MIPEX.

Ako bolo uvedené v prehľade literatúry, na migračné toky oboma smermi vplyva životná úroveň v krajinách, ktorá má potenciál vplyvať na ľudí do krajiny prichádzať alebo z nej odchádzať. V prvom rade je preto **dôležité systematicky vylepšovať situáciu v krajine**. V zmysle dobiehania výkonnosti hospodárstva priemernej krajiny EÚ je podľa analytikov Národnej banky Slovenska (NBS, 2023) pre Slovensko kritické **preorientovať sa na aktivity s vyššou pridanou hodnotou** podporením inovácií. Túto zmenu by uľahčilo **zlepšenie podnikateľského prostredia, digitalizácia verejnej správy a zvýšenie vymožitelnosti práva**. Analytici NBS tiež navrhujú vyššiu **podporu výskumu a vývoja**, a **reformu vzdelávacieho systému**. Vo finančnej oblasti

NBS podporuje uplatňovanie princípu hodnoty za peniaze a rozpočtových výdavkových limitov, zmenu daňového mixu. Výzvou zostáva efektívnejšie čerpanie štrukturálnych fondov a financií z plánu obnovy.

Inštitút finančnej politiky Ministerstva financií (IFP, 2022) tiež ponúka prehľad potrebných štrukturálnych reforiem, ktoré môžu byť kľúčom k prilákaniu kvalitnej pracovnej sily do krajiny. Analytici IFP hľadali odpovede na dve rámcové otázky štrukturálnych politík: Čo sú najväčšie výzvy slovenskej ekonomiky a spoločnosti? Kam by sme sa mali pri celení týchto výziev do roku 2030 posunúť? Výstupný **Reformný kompas slovenskej ekonomiky** sa konkrétne zameriava na nasledovné oblasti: **Trh práce a sociálne veci, Produktivita, Kvalita inštitúcií, Verejné financie, Zelená tranzícia, Zdravie, Bývanie a Vzdelávanie.**

Reformnými a investičnými úsiliami pre vylepšenie situácie v krajine sa od roku 2021 taktiež zaoberá **Plán obnovy a odolnosti SR**, ktorý podporuje a realizuje praktické kroky k posunu slovenskej spoločnosti, s konkrétnym zameraním na 5 širších oblastí: **Efektívna verejná správa a digitalizácia, Zdravie, Veda, Výskum a inovácie, Vzdelávanie a Zelená ekonomika.** Efektívna realizácia Plánu je dôležitou súčasťou dlhodobého riešenia hrozby úbytku obyvateľstva a odchodu talentovaných ľudí, keďže má potenciál zvýšiť životnú úroveň v krajine.

Zvyšovať kvalitu vzdelávania, ako aj vedy a výskumu je kľúčové v otázkach migrácie z dôvodu zvyšovania úrovne života a hospodárstva, priamejšie však aj z toho dôvodu, že pre mnohých je rozhodnutie migrovať spojené s výberom vysokej školy za hranicami. Zo systémového pohľadu je tiež dôležité implementovať reformy a investície Plánu obnovy a odolnosti SR³³, ktoré podporujú diverzifikáciu a profiláciu vysokých škôl, odmeňovanie za dosiahnuté výsledky, otvorenosť vysokoškolského prostredia, efektívnosť vnútorného riadenia vysokých škôl a tiež posilnenie efektívnosti riadenia a financovanie výskumu, vývoja a inovácií.

Popri problematike relatívne nízkej životnej úrovne a nízkej úrovne kvality vysokých škôl je potrebné poukázať aj na problematiku nízkej kapacity Slovenska prijať a integrovať potenciálnych záujemcov o život na Slovensku. Popri reformnom úsilí s cieľom zvyšovať kvalitu života v krajine je preto rovnako dôležité **zostaviť transparentnú migračnú politiku, ktorá na Slovensku absenteje.** Dlhodobo bude potrebné zamerať sa na komplexnejšiu zmenu imigračného systému, vrátane zavedenia **cieleného výberu imigrantov** na základe dopredu definovaných kritérií.

Rovnako dôležitá je **efektívna integrácia prichádzajúcich imigrantov**, ktorých počet prudko stúpol najmä v súvislosti s konfliktom na Ukrajine. Úspešná integrácia je predpokladom využitia potenciálu imigrantov pre rozvoj spoločnosti. Naopak, prípadný neúspech môže viesť k ich odchodu, prípadne k hlbším spoločenským problémom. Základným predpokladom úspechu je **kvalitná evidencia imigrantov**, ktorá umožňuje celené nastavenie nadväzujúcich politík. Jedným z prvých krokov je teda **zavedenie centrálnej databázy imigrantov**, ktorú by zdieľali rezorty zodpovedné za sociálne politiky. Ďalším krokom je postupné **začlenenie údajov o imigrantoch do existujúcich databáz** pre poskytovanie služieb domácemu obyvateľstvu vrátane databáz Sociálnej poisťovne, zdravotných poisťovní, rezortov školstva a vnútra.

³³ https://www.planobnovy.sk/site/assets/files/1047/komponent_08_vysoke-skoly_1.pdf
https://www.planobnovy.sk/site/assets/files/1057/komponent_09_veda_vyskum_inovacie_24042021_1.pdf

V zmysle efektívne znižovať bariéry pre vstup a integráciu je vhodné urobiť komplexný **prieskum bariér pre vstup potenciálnym migrujúcim** na domácej pôde, na základe ktorého by bol navrhnutý akčný plán na odbúranie identifikovaných bariér. Na určité problémy pri vstupe imigrantov zo štátov mimo EÚ na Slovensko bolo poukázané vďaka prieskumu INEKO (2018), podľa ktorého potenciálni migranti na Slovensko sú blokovani ešte pred vstupom do krajiny. Legislatívne možnosti pružne využívať pracovnú silu z krajín mimo EÚ považuje 29 % podnikateľov za skôr zlé a 26 % za veľmi zlé. Skôr spokojných je 24 % a veľmi spokojných 1 % podnikateľov. Viacerí majú problém získať povolenie na prácu a pobyt od cudzineckej polície, sťažujú sa na dlhý a komplikovaný administratívny proces znevažujúci potenciálneho migranta.

V medzinárodnom meradle sa krajiny MIPEX z „najlepšej desiatky“ správajú k prisťahovalcom ako k seberovným, susedom a potenciálnym občanom (MIPEX, 2020). Na Slovensku je potrebné nahradiť reštriktívne politiky tými priateľskými, inšpirovať sa hodnoteniami MIPEX a pracovať na zostavení a rovnako tak aj plnení snáh migračnej politiky na Slovensku, a to aj s využitím efektívnych mediálnych prostriedkov v zmysle šírenia hodnôt ľudskosti a otvorenosti. Štúdia by sa mala orientovať na všetkých 8 oblasti, ako boli navrhnuté MIPEX a mala by vychádzať z praktík štátov s lepšími hodnoteniami MIPEX.

Na úrovni cieľa uľahčiť **imigrantom prístup na trh práce** MIPEX odporúča, aby sa migranti mohli spoľahnúť na verejné služby zamestnanosti takmer v rovnakej miere ako občania jednotlivých krajín. Zároveň je kľúčové poskytovať ciele programy pre špecifické potreby vo forme základnej podpory, školení ako aj jednoduchého prístupu k informáciám pre prichádzajúcich pracovníkov a podnikateľov. Efektívne politiky mobility na trhu práce majú potenciál vplývať na rovnocenné začlenenie imigrantov na trh práce a zároveň tak aj na verejnú mienku populácie, vďaka ktorej sú videní ako príležitosť, a nie ako konkurencia alebo hrozba.

MIPEX poukazuje, že v rámci rozvinutejších politík si **žiaci imigrantov v škole rozvíjajú podobný pocit hrdosti, bezpečia a spolupatričnosti ako domáci rovesníci**. Pre prisťahovalcov je dôležité vedieť ľahko sa dostať k informáciám pri hľadaní vhodnej školy alebo triedy. Imigranti potrebujú byť podporení pri „dobíhaní“ svojich rovesníkov aj pri čelení iných, pre nich špecifických bariér. Je dôležité, aby štát aktívne vystupoval popri všeobecnom vzdelávacom systéme v záujme podporovať sociálnu integráciu a rozmanitosť na školách, ako aj riešiť možné problémy vyplývajúce z kultúrnych rozdielov alebo jazykových, či iných bariér.

Podľa MIPEX je pri rozhodovaní migrovať oblasť politik týkajúcich sa **zdravia migrantov** rozhodujúcejšia než ktorákoľvek iná a patrí na zoznam 15 cieľov trvalo udržateľného rozvoja OSN s imperatívom „nenechať nikoho pozadu“. Ide o podporu úplného pokrytia zdravotnej starostlivosti a možnosti rovnocenného prístupu k službám. Je tiež dôležité ponúkať na mieru šité odpovede na špecifické potreby imigrantov, ktorí častokrát prichádzajú z iného zdravotného a kultúrneho prostredia.

Pre migrantov sú tiež dôležité politiky týkajúce sa ich **rodinného života v prijímajúcej krajine**. V rámci inkluzívnej politiky sa rodiny prisťahovalcov s väčšou pravdepodobnosťou znovu spoja, usadia sa v krajine, nájdu si prácu a lepšie miesto na život a dôstojne starnú. Preto je táto oblasť politik tiež rozhodujúcou pri výbere destinácie. Štát s inkluzívnou migračnou politikou by mal preto mať vypracovanú rozumnú stratégiu ako efektívne uľahčiť zjednocovanie rodín imigrujúcich.

Inkluzívne politiky pre vyššiu politickú participáciu sú podľa MIPEX dôležité z toho hľadiska, že sú spojené s vyššou mierou dôvery verejnosti a pocitom spoločnej občianskej identity, a nie tej etnickej. Preto je odporúčané poskytovať čo najviac práv občanom z ostatných štátov, a to nie len tých hlasovacích, ale aj v zmysle ich politického pôsobenia. Rovnako tak je v tom istom duchu potrebné **odstránenie prekážok k občianstvu**, čo imigrantom pomáha cítiť sa ako rovnocenní členovia spoločnosti, môže im to vylepšiť ich sociálno-ekonomické postavenie, politickú účasť, pocit spolupatričnosti a dôveru v spoločnosť v ktorej žijú. **Trvalý pobyt** je bežnou súčasťou integračného procesu v krajinách s najvyšším skóre, ako je Kanada alebo severské krajiny (Fínsko a Švédsko). Šestnásť krajín už tradične udeľuje trvalý pobyt po príchode alebo po niekoľkých rokoch, aby migrujúci pracovníci alebo utečenci a ich rodiny mohli začať svoj proces osídľovania s bezpečnými a takmer rovnakými právami. V rámci efektívnej **antidiskriminačnej politiky** imigranti skôr poznajú svoje práva, neidentifikujú sa ako diskriminovaná menšina, a majú zároveň tiež tendenciu viac dôverovať polícii a právnomu systému. V téme diskriminácie je dôležité využívať médiá na komunikáciu a ovplyvňovanie postojov verejnosti.

Priamou domácou snahou, ktorá sa dotýka tém predložených MIPEX, je **Komponent 10 Plánu obnovy a odolnosti SR: Lákanie a udržanie talentov**, ktorý má okrem iného za cieľ uľahčiť pobyt vysokokvalifikovanej pracovnej sily z tretích krajín. V tom zmysle predkladá reformy a iné nástroje s cieľom zmierniť akútny stav vo viac menej kratšom horizonte:

- Zavedenie reformy pobytovej a pracovnej legislatívy s cieľom významne skrátiť a zjednodušiť proces získavania prechodného pobytu pri zamestnávaní vysokokvalifikovaných štátnych príslušníkov tretích krajín vrátane rodinných príslušníkov.
- Finančnú podporu pre navrátilcov, vysokokvalifikovaných zamestnancov z tretích krajín a ich rodinných príslušníkov a zahraničných vysokoškolských študentov študujúcich na Slovensku prostredníctvom nástrojov, ktoré uľahčia proces ich usadenia sa v krajine, začiatok ich kariéry, ako aj podpora ich integráciu vrátane právneho a pracovnoprávneho poradenstva.

Mnoho potenciálne efektívnej migrujúcej pracovnej sily odchádza zo Slovenska už v študijnom veku. Je zámerom krajín vytvoriť podmienky pre vysokoškolské štúdium, ktoré je lákavé pre domácich ako aj zahraničných študentov. **Komponenty 8 a 10 Plánu obnovy a odolnosti SR** sa zameriavajú na podporu zvyšovania úrovne vysokoškolského vzdelania ako aj na iné mechanizmy s cieľom udržať a prilákať študentov na Slovensko. Komponent 10 v tomto zmysle okrem iného predkladá reformy a iné nástroje v snahe:

- Znížiť počet študentov trvalo odchádzajúcich na zahraničné vysoké školy podporou talentovaných študentov bakalárskeho štúdia formou štipendia (ide o dočasné opatrenie; trvalé zníženie počtu odchádzajúcich študentov majú zabezpečiť systémové zmeny vo vysokoškolskom vzdelávaní realizované najmä v komponente 8).
- Podporiť internacionalizáciu vysokých škôl a zvýšiť tým ich atraktivnosť pre talentovaných študentov zo Slovenska aj zo zahraničia.

Ľudský kapitál je jedným zo zdrojov rastu a preto je predmetom medzinárodnej súťaže. Naša analýza ukazuje, že túto súťaž prehrávajú baltské a balkánske štáty v EÚ s výnimkou Slovinska a v poslednom desaťročí aj Estónska, čo pravdepodobne súvisí s úspešne realizovanými reformami a následným ekonomickým rastom. Túto súťaž začínajú prehrávať aj niektoré zo starších členov EÚ, ako napríklad Grécko a Portugalsko. V4 je niekde uprostred a to či sa vyberieme smerom k starším členom EÚ alebo k Balkánu závisí práve od nášho reformného úsilia a tiež od našej otvorenosti voči imigrantom a schopnosti ich integrácie. Plnením reformných snáh vrátane budovania právneho štátu a inštitúcií brániacich zneužívaniu moci by mala časom stúpať dôvera populácie

v spoločnosť, životná úroveň a s ňou potenciálne aj atraktivnosť krajiny pre domácich aj zahraničných obyvateľov.

V otázke plodnosti zatiaľ nie je možné oprieť sa o literatúru na tému bariér pre dosahovanie vyšších úrovní plodnosti na Slovensku. Nie je teda zjavné, do akej miery relatívne nízka plodnosť v krajine odzrkadľuje globálne trendy a do akej je prejavom ekonomického vývoja, nedostatočnej dôvery v spoločnosť či seba samého v nej. Je však pravdepodobné, že po realizovaní potrebných reforiem bude rásť dôvera občanov aj ich životná úroveň, čo je dôležitým predpokladom pre priblíženie sa k želaným úrovniam plodnosti obyvateľstva.

Záver

Zámerom tohto komentára bolo porovnať populačný vývoj vo vybraných európskych štátoch a to na oboch vysvetľujúcich zložkách zmeny stavu obyvateľstva, ktorými sú migrácia a prirodzený prírastok/úbytok domácej populácie.

Zistili sme, že členovia V4 sa radia niekde medzi starých členov EÚ s vysokou imigráciou a Balkán či Pobaltie, odkiaľ ľudia viac emigrujú ako prichádzajú. Výnimkou je len Estónsko, kde sa za posledné roky situácia vylepšila a dnes sa radí v zmysle pozorovaných ukazovateľov medzi krajiny V4. Taktiež Slovinsko sa takmer na všetkých pozorovaných úrovniach podobá na krajiny z chvosta starých členských štátov.

Slovensko sa radí medzi krajiny s pozitívnymi výsledkami populačného rastu (rastieme porovnateľne k určitým štátom starej EÚ, ako napr. Portugalsko alebo Nemecko). Za tento rast vďačíme relatívne vysokej miere pôrodnosti vo vzťahu k miere úmrtnosti. Miera prirodzeného prírastku však časom stráca na významnosti, rovnako ako je to typické pre skupinu pozorovaných krajín ako celku, a do istej miery ju začína mierne nahrádzať migrácia. Tá však zatiaľ nie je dostatočná na potlačenie dopadov efektu starnutia populácie, ktorý sa pravdepodobne bude časom prehĺbovať.

Použitá literatúra

- Alesina A., a M. Tabellini (2022) *The political effects of immigration: culture or economics?* Working Paper 30079 <http://www.nber.org/papers/w30079>
- Aksoy, Cevat Giray (2016) *The Effects of Unemployment on Fertility: Evidence from England*. The B.E. Journal of Economic Analysis & Policy, vol. 16, no. 2, 2016, pp. 1123-1146. <https://doi.org/10.1515/bejeap-2014-0127>
- Bagavos, C. (2019) *On the multifaceted impact of migration on the fertility of receiving countries: Methodological insights and contemporary evidence for Europe, the United States, and Australia*, *Demographic Research* 41(1), pp. 1-36.
- Balbo, N., Billari, F.C. a M. Mills (2013) *Fertility in Advanced Societies: A Review of Research*. Eur J Population 29, 1–38 (2013). <https://doi.org/10.1007/s10680-012-9277-y>
- Banzhaf S. H. a Randall P. Walsh (2008) *Do People Vote with Their Feet? An Empirical Test of Tiebout*. American Economic Review, American Economic Association, vol. 98(3), pages 843-863, June.
- Bennour S. a A. Manatschal (2022) *Voting with Their Feet by Staying? The Political Drivers of Noncitizens' (Im-)mobility*. Swiss POLitical Science Review, Volume 28, Issue 3, Pages: i-iii, 413-583, First published: 09 April 2022 <https://doi.org/10.1111/spsr.12515>
- Bonin, H., Raffelhüschen, B., a J. Walliser (2000) *Can immigration alleviate the demographic burden*. Finanz Archiv, 57, 1–21.
- Borjas, G. J. (2003) *The Labor Demand Curve is Downward Sloping: Reexamining the Impact of Immigration on the Labor Market*, The Quarterly Journal of Economics, Volume 118, Issue 4, November 2003, Pages 1335–1374, <https://doi.org/10.1162/003355303322552810>
- Butz, W. P., a Ward, M. P. (1979) *The emergence of countercyclical U.S. fertility*. The American Economic Review, 69(3), 318–328.
- Caldwell JC. A T. Schindlmayr (2003) *Explanations of the fertility crisis in modern societies: a search for commonalities*. Popul Stud (Camb). 2003 Nov;57(3):241-63. doi: 10.1080/0032472032000137790. PMID: 14602528.
- Cervantes, M., a D. Guillec (2002) *The brain drain: old myths, new realities*. OECD Observer. Paris: OECD.
- D'Addio A. C. a M. Mira d'Ercole (2006) *Policies, Institutions and Fertility Rates: A Panel Data Analysis for OECD Countries*, *OECD Economic Studies*, 2005, (2), 7-45
- Dierk Herzer (2019) *A Note on the Effect of Religiosity on Fertility*. Demography 1 June 2019; 56 (3): 991–998. doi: <https://doi.org/10.1007/s13524-019-00774-6>
- Dustmann, C. a T. Frattini (2013) *Fiscal Effects of Immigration to the UK*, Centre for Research and Analysis of Migration Working Paper 2013.
- Duvander, A. Z. a A.L. ir Ellingsæter (2016) *Cash for childcare schemes in the Nordic welfare states: diverse paths, diverse outcomes*. European Societies, Vol. 18, Issue 1, 70–90. DOI: 10.1080/14616696.2015.1124903.

Európska komisia (EK) (2020) *Oznámenie komisie európskemu parlamentu, Rade, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a výboru regiónov o Novom pakte o migrácii a azyle*. Európska komisia, V Bruseli dňa 23.9.2020, COM(2020) 609 final

Foged, M. a G. Peri (2016) *Immigrants' Effect on Native Workers: New Analysis on Longitudinal Data*. American Economic Journal: Applied Economics, 8 (2): 1-34. DOI: 10.1257/app.20150114

Goldstein, J. R., Sobotka, T., a A. Jasilioniene (2009) *The end of lowest-low fertility? Population and Development Review*, 35(4), 663–700.

Goldscheider, F., a kol. (2013) *Domestic Gender Equality and Childbearing in Sweden*. Demographic Research, vol. 29, 2013, pp. 1097–126. JSTOR, <http://www.jstor.org/stable/26348184>. Accessed 5 Apr. 2023.

Haluš M., Hlaváč M., Harvan P. a S. Hidas (2017) *Odliv mozgov po slovensky Analýza odchodov Slovákov do zahraničia od roku 2000*. Komentár 2017/1, Inštitút Finančnej Politiky (IFP)

Harper, Sarah (2014) *Migration and Ageing Societies*. In: Harper. S and Hamblin. K (eds.). International Handbook of Ageing and Public Policy. Cheltenham: Edward Elgar.

Harper, S. (2016) *The Important Role of Migration for an Ageing Nation*. Population Ageing 9, 183–189 (2016). <https://doi.org/10.1007/s12062-016-9152-4>

Henoch, B. T. (2006) *An innovation framework for analysing and facilitating diasporas contribution to poverty reduction in developing countries*. World Review of Science, Technology and Sustainable Development, 13, 17–36.

Hoorens, Stijn, Jack Clift, Staetsky, L., Janta, B., Diepeveen, S., Jones, M. M. a J. Grant (2011) *Low fertility in Europe: Is there still reason to worry?* Santa Monica, CA: RAND Corporation, 2011. <https://www.rand.org/pubs/monographs/MG1080.html>.

Inštitút finančnej politiky, MF SR (2022), *Reformný kompas slovenskej ekonomiky*. Economic analysis - Policy paper 59. Dostupné na: <https://www.mfsr.sk/files/archiv/25/Reformny-kompas.pdf>

Karaman Örsal D. a Joshua R. Goldstein (2010) *The increasing importance of economic conditions on fertility*, No WP-2010-014, MPIDR Working Papers, Max Planck Institute for Demographic Research, Rostock, Germany

Kollár, R., Rimegová, K. a O. Siekierzynska (2023) *Prečo slovenské vysoké školy zaostávajú v svetových rebríčkoch*. Komentár 2023/1, Inštitút pre stratégiu a analýzy (ISA)

Kuhnt, J. (2019) *Literature review: drivers of migration. Why do people leave their homes? Is there an easy answer? A structured overview of migratory determinants*. IDOS Discussion Papers 9/2019, German Institute of Development and Sustainability (IDOS).

Leeson G.W. (2004) *Replacement Migration: Coping with Population Change in the Nordic Countries*, Working Paper 2004, Nordic Centre for Spatial Development, Stockholm.

Mills, M., a H.-P. Blossfeld (2005) *Globalization, uncertainty and the early life course: A theoretical framework*. In H.-P. Blossfeld, E. Klijzing, M. Mills, & K. Kurz (Eds.), Globalization, uncertainty and youth in society (pp. 1–24). London/New York: Routledge Advances in Sociology Series.

Mills, M. (2008) *Gender Equality, the Labour Market and Fertility: A European comparison*. Paper presented at 35th CEIES Seminar, Warsaw, Poland.

- Mills, M., Mencarini, L., Tanturri, M.L. a K. Begall (2008) *Gender equity and fertility intentions in Italy and the Netherlands*. Demographic Research(forthcoming).
- Mills M., Rindfuss Ronald R., McDonald P., a E. te Velde (2011) *Why do people postpone parenthood? Reasons and social policy incentives*. Human Reproduction Update. 2011;17:848–860.
doi: 10.1093/humupd/dmr026. [[PMC free article](#)] [[PubMed](#)] [[CrossRef](#)] [[Google Scholar](#)]
- Myrskylä, M., Kohler, H.-P., a F. C. Billari (2009) *Advances in development reverse fertility declines*. Nature, 460(7256), 741–743.
- Neumann, K., a F. Hermans (2017) *What drives human migration in Sahelian countries? A meta-analysis*. *Population, Space and Place*, 23(1), 1-16. doi:10.1002/psp.1962
- Organizácia pre ekonomickú spoluprácu a rozvoj (2013) *International Migration Outlook, OECD, 2013*.
- Organizácia pre ekonomickú spoluprácu a rozvoj (2016) *Recruiting immigrant workers: Europe OECD/EU, 2016*
- Organizácia spojených národov (OSN) (2022) *WORLD MIGRATION REPORT 2022*. International Organization for Migration, United Nations, Migration Reports
- Ortega, F., a G. Peri (2009) *The causes and effects of international migrations: Evidence from OECD countries 1980-2005* (NBER Working Paper 14833). Cambridge: National Bureau of Economic Research (NBER).
- Ottaviano, G. I. P. a G. Peri (2012) *Rethinking The Effect Of Immigration On Wages*. Journal of the European Economic Association 10(1), 152-197
- Plán obnovy a odolnosti Slovenskej republiky (2021) *Cestovná mapa k lepšiemu Slovensku*. Dostupné na: <https://www.planobnovy.sk/site/assets/files/1019/kompletny-plan-obnovy.pdf>
- Poot, J. (2008) *Demographic change and regional competitiveness: the effects of immigration and ageing*. International Journal of Foresight Innovation Policy, 4, 129–145.
- Quispe-Agnoli, M. a M. Zavodny (2002) *The effect of immigration on output mix, capital, and productivity*. Economic Review, 2002, vol. 87, issue Q1, 17-27
- Raleigh, V. (2019) *Trends in life expectancy in EU and other OECD countries: Why are improvements slowing?* OECD Health Working Papers, No. 108, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/223159ab-en>.
- Reed, H. a M. Latorre (2009) *The economic impacts of migration on the UK labour market*. Economics of Migration Working Paper 3, Institute for Public Policy Research, London.
- Strey, A. Fajth, V., Talitha Mortimer Dubow, a M. Siegel, (2018) *Determinants of migration flows within the EU: Literature review*. Paper prepared as part of the REMINDER project, www.reminder-project.eu (2018).
- Tabellini, M. (2020) *Gifts of the Immigrants, Woes of the Natives: Lessons from the Age of Mass Migration*. The Review of Economic Studies, Volume 87, Issue 1, January 2020, Pages 454–486, <https://doi.org/10.1093/restud/rdz027>

Thévenon O. a A. Luci (2012) *Reconciling Work, Family and Child Outcomes: What Implications for Family Support Policies?*, Population Research and Policy Review, 31(6): 855-882, December; DOI: 10.1007/s11113-012-9254-5

Úrad Vysokého komisára pre utečencov OSN (UNHCR) (2023) *Ukraine Situation. Regional Refugee Response Plan, Slovakia Chapter*. United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), Január 2023, Ženeva, Švajčiarsko

Vegard Skirbekk, (2008) *Fertility trends by social status*, Demographic Research, 18, (5), 145-180

Vignoli, D., Bazzani, G., Guetto, R., Minello, A. a E. Pirani (2020) *Uncertainty and Narratives of the Future: A Theoretical Framework for Contemporary Fertility*. In: Schoen, R. (eds) Analyzing Contemporary Fertility. The Springer Series on Demographic Methods and Population Analysis, vol 51. Springer, Cham.

https://doi.org/10.1007/978-3-030-48519-1_3

Vignoli, D., Guetto, R., Bazzani, G. a kol. (2020) *A reflection on economic uncertainty and fertility in Europe: The Narrative Framework*. Genus 76, 28 (2020). <https://doi.org/10.1186/s41118-020-00094-3>

Zimmermann, S. E. (2011) *Danger, loss, and disruption in Somalia after 1991: Practicalities and needs behind refugee decision-making*. Refugee Survey Quarterly, 30(2), 45-66. doi:10.1093/rsq/hdr004